

MISEL IN DELO

KULTURNA IN SOCIALNA REVIJA

VSEBINA:

Beseda in dejanje // *France Veber:*
Masaryk — filozof // *Dr. B. Vrčon:*
Ob dvajsetletnici londonskega pakta
// *Alojz Zalokar:* Brez inteligence?

OBZORNIK:

† Ivan Vrhovnik (Inko) // *Važne politične izjave*
(S. L.) // *Ob razstavi »Jugosloveni v inozemstvu«*
v Pragi (L. Č.) // *O monopolizaciji šolskih knjig*
(L. Č.) // *Lilek E: Anklagen gegen die barbarischen*
Verfolgungen der Kroaten und Slovenen in Italien
(L. Č.) // *Drobtine* (na platnicah)

Misel in delo

Izhaja vsak mesec
7. številka - april 1935

Redakolija zaključena 22. marca 1935

Naročnina stane za celo leto 60 Din, za pol leta 30 Din, za četrt leta 15 Din. Posamezna številka 6 Din, dvojna 12 Din
Uredništvo in uprava v Ljubljani na Gosposvetski c. 4/l.
Poštnočekovni račun: 16.602

Revijo ureja uredniški odbor:

dr. Stojan Bajlč, dr. Lavo Čermelj,
dr. Stanislav Š. Lapajne in dr. Alojz Zalokar

Izdaja in zalaga

Tisk jugoslovanskih naprednih akademskih starešin
„NASTA“ v Ljubljani r. z. z. o. z. (Predstavnik dr. Alojz Zalokar)

Tiska tiskarna Merkur d. d. v Ljubljani (Predstavnik Otmar Mihalek)

Drobtine

Po petdesetih letih. Ob koncu devetdesetih let preteklega stoletja smo imeli tri slovenske vseučiliščne profesorje za fiziko: na Dunaju Josipa Stefana, v Gradcu Ignaca Klemenčiča in Simona Šubica. Danes, v šestnajstem letu po ustanovitvi domače univerze v Ljubljani, nimamo nobenega. (Iz predavanja dr. L. Čermelja ob stoletnici rojstva Josipa Stefana.)

Vatikan in italijanski pohod v Abesinijo. »Osservatore Romano« je v začetku marca objavil sledeče značilne misli: »Kolonizacija je delo neizmerne človeške skupnosti, izvršeno z vztrajno potrpežljivostjo, velikim pogumom in bratsko ljubeznijo... Materialno bogastvo, ki ga nudi zemlja, ne sme ostati neizkoriščeno in, če narodi, ki so gospodarji tega bogastva, ne morejo sami izkoriščati, si morajo dati pomagati in voditi... Cerkev je vedno zagovarjala in podpirala kolonizacijo s popolnim pokroviteljskim pristankom.«

Za ostre mislece. Slovenski pisatelj je napisal in izdal svoja krščanskosocialna razglabljanja v srbohrvaščini, in sicer v cirilici. H kateri kulturi je šteti to delo: k slovenski, srbohrvaški, srbski, jugoslovanski ali katoliški?

Številka. Naše revije, pa tudi dnevnik kaj radi prinašajo velika števila iz sovjetske statistike, ki jih iz umevnih razlogov pošiljajo v svet sovjetski mogotci. Tako smo čitali pred kratkim, da izdelajo v sovjetski Rusiji dnevno en milijon metrov tkanin in 132.000 parov čevljev. Če malo preračunamo, pripominjajo Ideje, dobi vsak sovjetski državljani za obleko in perilo na leto 2 in $\frac{1}{4}$ metra tkanin in vsako tretje leto en par novih čevljev.

Zaščita. Baje se snuje društvo za zaščito dolžnikov. Društvo bo dobrodošlo dolžnikom, ki še niso zaščiteni; nedolžnikom pa zato, ker bodo lahko primerjali članske sezname društva z imeni v vodstvih naših denarnih zavodov.

(Nadaljevanje na 3. strani platnic.)

BESEDA IN DEJANJE

Pri nas je navada, da vsako stvar, ki je količkaj v zvezi z javnim življenjem, najsi bo z umetnostjo ali pa celo s politiko, obsipavamo z velikimi besedami, z bobnečimi naslovi in zvenečimi pridevki. Ne samo važnejše stvari — tudi skromen pokret, društvo ali tudi oseba, ki jo prinese pred nas njena želja po sijaju javnega življenja, se okiti s kopico močnih besedi in nedoumljivih abstrakcij, predno stopi v areno javnega dejanja. Neposredni namen takega ravnanja je res često samo želja, skriti lastno revščino misli in načrtov. Tako se zgodi, da dotičnik, ki ne ve ne kod ne kam v teh težkih časih, a hoče nekaj hoteti, samo reče, da »se bori za socialni, gospodarski in kulturni napredek celokupnega naroda, posebno njegovega najštevilnejšega stanu, našega kmetskega ljudstva«. Kdor se čuti bolj za kulturnega delavca, govori venomer o vsenarodnem kolektivu, o duhu (ali celo o Duhu) naroda, pa o njegovem najbolj svojskem, »samo slutenem« bistvu. Politik se rad drži stare neustrašene borbe za interese najširših narodovih plasti. Mladini, ki tava lačna dela in kruha, zadeklamiraj tisto o naši mladini, našem upu in naši nadi.

Množice se oprimejo donečih besed, ki jo zazibljejo v sladko opojnost dozdevnega velikega dogajanja, katerega os in središče menijo biti; zazdijo se za usodne odločevalce na prelomih vekov in rodov, vse brez truda in odgovornosti. Ko jih obide spoznanje o ničevnosti njihove domišljije, postanejo brezbrizni ciniki. Vse jim je le farza, predmet za slab dovtip, kritiko in omalovaževanje. Ti ljudje niso več tvorne edinice v narodnem duhovnem življenju; prej so podobni človeku, ki so ga skvarila mamila in ga ni več moči aktivirati. Pri nas takih ljudi ni malo. To dokazuje, koliko se je grešilo s samo besedo. V besedovanju je vrhu tega skrit strah, pogledati dejstvom v oči ter dejstva imenovati s pravim imenom. Tako je v našem javnem življenju nastalo vzdušje, ki ne pospešuje stvarnega gledanja na sodobna vprašanja. Ni s tem izključena samo ustvaritev uspešnih narodovih kulturnih in političnih zamisli, temveč je otežkočena vsaka stvarna kritika. Nestrpnost v duhovni borbi je dospela tako daleč, da je o nekaterih vprašanjih kar neodpustno razpravljati, ako se nočeš izpostaviti očitku, da na pr. rušiš našo samobitnost, kulturo ali celo sakrosantne ustanove, ne glede na to, ali so očitki utemeljeni ali ne. Nasprotnik pripelje v boj nekaj močnih besed, s katerimi se je usodno boriti, in bitka je končana s porazom tistega, ki noče rabiti tako municijo.

Vendar ne smemo tolike nagnjenosti k besedam pripisovati samo trenutnim zadregam. Vzroka temu je treba iskati globlje. Pri tem se nam pokaže tragična slika, da so bile namreč delovne, ustvarjalne energije tistega dela našega naroda, ki dolgo ni imel svobode in je tlačanal tujcu, zatrte ter obsojene, da ostanejo samo besede, da pa nikdar ne postanejo dejstva. V tisti dobi se krepke zamisli niso mogle uresničiti. Energije

so se izživljale v besedah, v izgovorjenih zamislih, ki niso mogle postati dejstva zaradi ovir, ki so ležale sicer izven našega naroda. Te težke dedščine se nismo mogli oprostiti niti po osvobojenju, ko so padle zunanje ovire za naše svobodno narodno izživljanje. Če gledamo dogodke okoli nas, še vedno opažamo, da pretežno le pasivno reagiramo na vse, kar se pojavi v našem narodnem življenju. Nagnjeni smo bolj k besedni obrambi, često celo k taki, da ne vemo dobro, kaj in zakaj se branimo. Le redko pa poskušamo pojav zajeti v svoje območje in ga uravnati po svoji volji. Rajši se umaknemo v užaljeno, zagrenjeno obrambo v zmotni misli, da nam nič drugega ne preostaja. Naše narodno osvobojenje in ustvaritev narodne države sta dali možnost ostvaritve duhovnih zamisli, ki so bile prej stoletja obsojene, da ostanejo le besede. Ko so sedaj te ovire padle, je nastopil čas za drugo stopnjo dejstvoudvajaja: za ustvarjanje.

Mlada generacija dorašča v stiski in pomanjkanju. Vsa grenkoba sedanjosti ji je udarila v obraz, ko stopa v življenje. V tej težki uri spoznava, da je tradicionalno besedovanje propast misli in volje. Zahteva, da se besedovanje umakne treznemu jeziku, ki mu je več do resnice, nego do bežnega vtisa; ki mu ni do tega, da bi zakrival težkoče, marveč da jih razkrije v vsej, četudi grozni resničnosti, da jih spozna in se z njimi spoprime. Tak boj se pa da bojevati samo na tleh dejstev, ne v oblakih namišljenega sveta in življenja, pričaranega samo za besedno borbo. Zato je treba vse probleme privedi na to, kar v resnici so. Po takem očiščenju bomo šele mogli ustanoviti načrt za delo in končno začeti delati.

Duhovna zamisel je osnova za vsako premišljeno delo. Velika življenjska spoznanja ter delovni načrti so in bodo ostali gibalne sile našega javnega življenja. Vendar ne smejo biti ideje, namenjene uresničenju v državi, v družbi, samo spoznavne, marveč morajo biti tudi pragmatične vrednosti. To velja zlasti za politične ideje, kamor spadajo potemtakem zgolj zamisli, ki se dajo uresničiti v državi; če to ni mogoče, niso upravičene biti nositeljice političnih pokretov. Izjeme, da se je politično življenje oblikovalo tudi pod vidikom vprašanja, ali je materija večna in ali je človek iz opice, samo potrjujejo to pravilo.

Politične zamisli se ne dajo uresničiti abstraktno, marveč samo v resničnem življenju naroda in države. V težnji po uresničenju se kaže moč ideje. Treba jo je miselno konkretno oblikovati, nato pa ji dati resnično obliko v življenju. Misel se končno presnuje v dejanje. Da to ni lahko, je razumljivo. Zamisel sama v svetu predstav je abstraktno čista, pa tudi voljna, da se pokori vsaki preobrazbi po volji tistega, ki jo nosi v sebi. Ko jo pa začne prenašati v življenje, zadene na okoliščini, ki jim ne more biti vedno kos in mu često ne preostane drugega, nego da skuša resničnost čim bolj približati sliki, ki si jo je zamislil.

Sama beseda je največji sovražnik uresničenja same sebe in s tem onega, čemur je namenjena. Kaj rada v njej zamisel okameni, da ne more več dobiti oblike, v kateri bi mogla preiti v življenje, še manj pa postati kar dejstvo. V taki besedni obliki ostane zamisel splošna, sicer bližnja idealu, daleč od moreče stvarnosti, zato vedno privlačna in je vaba vseh, ki se morejo povzpeti samo do te točke. Tu razpenjajo svoje šotore in dobro jim je. Vendar življenja sposobne zamisli ne smejo ostati na pol pota. Najti morajo ljudi, ki jih prevedejo v dejstva. Če hočejo to doseči, ne smejo niti postavljati svoje osebe v ospredje, niti — kar se tako pogosto družijo — ostajati pri besedi. Vodje se morajo pojaviti v dejanjih, s katerimi svoje zamisli uresničujejo. Ona naj bodo njihov program.

Pri nas so zamisli prečesto ostale na pol pota. Kako naj si drugače razlagamo dejstvo, da premoremo celo vrsto pokretov, ki se priznavajo k isti zamisli. Ne glede na periferni značaj našega ožjega političnega življenja in na bolne ambicije posameznikov, ki postavljajo svoje ime ali celo svojo fizično osebo v središče dogajanja, je tak pojav samo dokaz za to, da se zamisel ni mogla niti konkretnije miselno izoblikovati. Če bi se namreč vsaj to zgodilo, bi mnogi na svoje veliko presenečenje opazili, da hodijo po isti poti, in da ni pametno, če si domišljajo, da so stranske stezice ob veliki cesti boljše zgolj zato, ker oni sami po njih hodijo. Treba je spoznati, da vodi k cilju samo tista pot, ki je zgrajena na trdnih, kamenitih tleh. Po taki poti naj hodijo vsi, ki jim je do dejanj, ne pa samo do besed.

France Veber:

MASARYK — FILOZOF

I.

Dobro bomo storili, ako najprej poslušamo Masarykove lastne učence, ki so in kakor so bili predstavili svojega učitelja mednarodnemu znanstvenemu svetu ob priliki lanskega kongresa filozofov v Pragi. Po tem glasu je Masaryk prvi presadil na česka tla zlasti *francoski in angleški pozitivizem*, ki mu je ostal vodilna podlaga tudi za njegovo lastno znanstveno doumevanje sveta in življenja. Pozitivizem priznava sama izkustvena dejstva in odklanja zlasti vsako posebno delovanje »duhá«, ki bi nas šele zamoglo dovesti k pravemu bistvu vesoljstva in do vzporednih resnic, kakor so samemu izkustvu že naprej nedostopne. Če zremo na Masaryka po tej plati, moramo reči, da njegov pozitivizem nikakor ni sama kopija francoskega in angleškega, temveč izpopolnjen je zlasti s svojstveno Masarykovo *religiozno bogozornostjo*, ki se pri njem poleg samega razumskega motrenja stvari zelo močno opira tudi na čuvstvo in intuicijo.

V tem pogledu so mu bili ljubi voditelji zlasti slovanski, domači češki in ruski pisatelji in med slednjimi še prav posebno Dostojevski in Tolstoj. Zdi se celó, da ga je šele to slovansko slovstvo nagnilo tudi k podrobnemu študiju neslovanskih, nemških mislecev. Poznal je dobro tudi Kanta in vse to ga je takó usmerilo, da je zapadni pozitivizem vedno znova popravljaj, dokler ni trčil ob glavno in vodilno vprašanje vsega svojega nadaljnjega filozofskega razmišljanja. Je to vprašanje po pravem razmerju med *subjektom in objektom*, kakor se javlja n. pr. na samem umskem polju med »zaznavajočim« in »zaznanim« ali tudi med »spoznavajočim« in »spoznanim«.

Skrajni zapadni pozitivizem je bil to važno razmerje skvaril v korist samega *objekta* in — subjekt izgublja pri njem skoraj vsak lastni pomen. Kantov idealizem pa je grešil v nasprotni smeri in postavil na prestol *subjekt*, ob katerem izgublja objekt vsako lastno ter samostojno veljavo. Masaryk je pa kaj hitro ubral edino pravilno srednjo pot in je zagledal sem spadajoče filozofsko bistvo sveta in življenja v samostojnem *sodelovanju* obeh činiteljev, subjekta in objekta. In v etiki ter sociologiji, ki ga je že od nekdanj posebno živo zanimala, mu je bilo to razmerje toliko kakor razmerje človeškega poedinca do človeškega kolektiva, v sami religiji pa toliko kakor razmerje poedinca do Boga.

Tej svoji zamisli je dal naziv *sinergizma* (med subjektom in objektom) in na tem svojem *sinergizmu* je zgradil tudi svojo filozofijo *demokratizma* v pravem pomenu besede.

Sem spada že njegovo prvo glavno filozofsko delo »Základy konkrétní logiky« iz l. 1885, ki je izšlo dve leti pozneje celotno tudi v nemščini (»Versuch einer konkreten Logik«). Najvažnejše v tem zanimivem delu ni v dejstvu, kakó se Masaryk tu še vedno opira na tedanje vodilne francoske in angleške mislece (Comte, Spencer), pač pa v njegovi gigantski borbi, da bi odkazal in to v nasprotju s samim pozitivizmom tudi subjektu njegov pravi in lastni delež v spoznanju in dejanju človeka. že v tem delu se Masaryk tako dokoplje do spoznanja, da gre človeka in samo njemu še značaj posebne *dejavnosti*, brez katere bi tudi vsako pravo spoznanje in vsako pravo dejanje bilo že naprej nemogoča prikazen. Človeško življenje vprav tam, kjer postaja obenem edini nosilec kulture in civilizacije, ni noben sam *posnetek* zgolj okolišnih vtisov, pač pa *lastno delo* in *osebno*, razumsko-hotno oblikovanje na sebi slepe »snovi«. Samo tako razumevamo Masaryka tudi tam, kjer pridržuje celo v samem spoznavnem pogledu prvo mesto — etiki; pravi namreč, da je človek že po lastni naravi prvenstveno samo bitje *dejanja*.

Vse to dela tudi umevno, kakó in zakaj je Masaryk v češko znanost prvi uvedel tudi *moderno sociologijo* in napisal o tem češkemu razumništvu celo vrsto posebnih razprav. Sem spada že njegovo habilitacijsko znanstveno delo »Der Selbstmord als sociale Massenerscheinung der modernen Zivilisation« iz l. 1881, v katerem označuje samomor kot pogubno posledico sodobne civilizacije in yidi v tej civilizaciji glavni vzrok za današnje padanje religioznega čuta in za usodni notranji razkol v duši sodobnega razumnika. Sledila je že omenjena »Konkretna logika«, ki odkazuje tudi sociologiji njeno načelno mesto v organskem sestavu vsega človeškega znanja. Na vrsto pride že načelna razprava o samih socioloških vprašanjih »Rukvět sociologie — Podstata a methody sociologie« in končno njegova znamenita »Otázka sociální« iz l. 1898 in leto dni pozneje v nemščini: »Philosophische und sociologische Grundlagen des Marxismus«. V teh spisih poda podrobno in v bistvu še danes vsega uvaževanja vredno analizo marksizma, ki ga pravilno ocenjuje kot zgolj kolektivno motrenje človeka in kot samo ekonomijo zgodovine.

In vprav po tej poti je Masaryk povsem naravno postal pozoren tudi na pravo *filozofijo same zgodovine* in ta filozofija se mu je polagoma zgostila v samo »konkretno sociologijo«. Prišel je seveda z zgodovino svoje, češke domovine, njegovi taki pogledi so pa postajali vedno širši in preko svojega *slavizma*, ki si ga je utrjeval zlasti s filozofskim pretresanjem ruske zgodovine, se je končno povzpел do svojega celotnega — človečanskega gledanja na svet in življenje. Filozofiji same češke zgodovine so posvečeni zlasti spisi »Jana Kollara slovanská vzájemnost« iz l. 1894, »Češka otázka« iz l. 1895, »Naše nynější krise« iz l. 1895, »Jan Hus«, »Karel Havlíček«, oboje iz l. 1896. i. dr. Nastala je prava borba okoli te Masarykove filozofsko-zgodovinske šole in že l. 1912. pride na svetlo spis Jožefa Pekařa: »Masarykova filozofie dějin českých«, ki podaja podrobno analizo Masarykove filozofije domače zgodovine. V drugi ter širši krog takih njegovih filozofsko-zgodovinskih misli pa spadajo n. pr. spisi: »Slovanské studie« I. iz l. 1899., »Rusko a Evropa«, v nemščini l. 1913., v češčini l. 1919. in 1922. V svojem končnem sem spadajočem delu »Svetova revoluce« iz l. 1925. pa se je povzpел že do svojega celotnega *humanitetnega ideala* in na takem idealu zgrajenega *demokratizma*

v zgodovinskem razvoju človeštva. Tako se mu je v tem delu svetovna vojna pokazala kot splošna vstaja demokratičnega pojmovanja družbe proti teokratičnemu. V delu »Cesta demokracije« iz l. 1933. pa dobimo še take socialne misli, kakor jih je bil Masaryk izrazil ob raznih prilikah že kot prvi predsednik svoje domovine.

Z Masarykovo filozofijo zgodovine je šla vzporedno tudi njegova posebna *filozofija religije*, kakor jo načenja zlasti v spisu »Otázka náboženská a moderní filozofie« iz l. 1897. V isto smer spadajo tudi razprave »V boji o náboženství« iz l. 1904. in »Přednášký americké« iz l. 1907. i. dr. Značilna poteza Masarykove filozofije religije je v njegovi zahtevi po taki religiji, ki naj bi bila zgrajena na znanstveno dostopni resnici in ki bi zato dopuščala možnost, da postane tudi predmet samo umskega, racionalnega motrenja in presojanja. Zdi se mi, da je na tej točki filozof Masaryk v teoriji samemu racionalizmu več zaupal nego v dejanskem življenju. Zato je tudi Masarykov pojem Boga pravemu ter določnemu tolmačenju težko dostopen. Zdaj bi ga lahko vzeli kot dejansko silo izven človeštva, zdaj kot ideal, ki ga človek v sebi uresničuje, zdaj kot samo nabožno doživetje, zdaj kot edino legitimno torišče takega doživetja itd. Zanimivo je, da je Masarykova filozofska miselnost tudi na polju *estetskih* vprašanj bila na eni strani bolj skustveno dušeslovna, na drugi pa zopet pretežno razumska: tako Masaryk pravilno ter odločno odklanja n. pr. znani Herbartov formalizem v estetiki in zahteva tudi tu izkustvene dušeslovne metode, pripisuje pa vendar tudi umetnosti samo vlogo neke vrste posebnega, namreč »neposrednega« ter »konkretnega« *spoznavanja*.

II.

Masaryk se neprestano obrača zlasti proti taki miselnosti, ki ne išče pravega stika tudi z dejanskim življenjem. Tudi njemu gre v prvi vrsti za spoznanje ter samo za spoznanje, toda spoznanje po njem je in mora biti obenem *ravnilo dejanja*. Vsa Masarykova filozofija je in hoče biti v eni potezi samo filozofija *misli in dela*. Zato Masaryk neprestano še to zatrjuje, da se moramo do spoznanja sami dokopati in da zamore šele tako, po lastnem delu in trudu pridobljeno spoznanje biti obenem pogonska sila za voljo. Takó pojmovano spoznavanje pa zahteva še priznanje posebne *svobode*, katera edina človeku omogoča, da misli in dela zares po lastni vesti in ne samo gnan po tuji sili in tujem povelju. Kajpa bi bilo tudi tako spoznavanje že naprej nemogoče, ako bi ne predpostavljali prave in od nas nezavisne zakonitosti sveta in življenja. Toda ta zakonitost je dvojna, *prirodno-snovna in zgodovinsko-duhovna*. Vprav ta druga zakonitost pa omogočuje človeku, da tudi sam uspešno posega v svet in življenje in da postaja tako v resnici tudi pravi »kovač lastne sreče« in ne samo slepo orodje okolišnih vplivov.

Povsod kjer spoznanje, tam tudi posebna in to dejavna vloga *duha*. Ta vloga se javlja že v tem, da mora človek v prvi vrsti resnico tudi *hoteti*. Človek mora imeti odprte oči in mora zavestno slediti temu, kar mu na tej poti narekujeja sama ljubezen do resnice in volja do dela. Razven tega, da mora človek na poti do spoznanja biti takorekoč že naprej dejavno (resnicoljubno) usmerjen, pa tudi končno spoznanje samo ni nobeno zgolj čutno posnemanje tega, kar naj spoznavamo. Čuti nam nudijo kajpa različne posamezne snovne podatke, ali ti podatki še zdaleko niso nobeno spoznanje. Odkod imamo pojme, kakor n. pr. istovetnost in razliko, število, količino in podobne odnose? V samem izkustvu

bi vse to zaman iskali in vendar bi brez takih in podobnih pojmov tudi ne bilo nobenega izkustvenega spoznavanja. Zato je spoznavanje v resnici poseben čin, ki predpostavlja razven nam že naprej dane čutne snovi tudi še prav posebno in to vprav »spoznavno« delovanje duha. Proces pravega spoznavanja bi bil potemtakem naslednji: samo čutno življenje nas najtesneje spaja s svetom vsega dejanskega, ali to še ni nobeno pravo spoznavanje dejanskega; pristopi posebno delovanje duha, s katerim se na videz odmaknemo od samega sveta in življenja, vendar takó, da se duh šele po tej poti končno dejanskemu zopet približa in to dejansko v pravem pomenu besede — tudi *spoznava*.

Če je to takó, tedaj je tudi upravičena vera, da se v organskem sestavu vseh znanosti zrcali tudi enako organski sestav samega sveta in življenja. In vprav v tem oziru postaja zopet kaj važna še posebna razlika med tako imenovanimi *prirodoslovnimi in duhoslovnimi vedami*. Vprav ta razlika nam po imenovani poti jamči za enako nepremakljivo razliko med svetom same mrtve in žive prirode in pa med svetom duha. Snov in duh sta v resnici posebni činjenici vesoljstva, ki sta seveda v dejanskih in zakonitih medsebojnih odnosih in vendar ne dopuščata nikakega medsebojnega zamenjavanja: ne moremo in ne smemo snovi poduhoviti in ne duha posnoviti. S takih vidikov dobiva celó filozofija sama prav posebno mesto in prav poseben pomen v sestavu vsega znanstva. Ona, pravi Masaryk, ne more imeti nobene svoje posebne metode; saj vsaka metoda tu je in mora biti le znanstvena. Filozofija pa tudi ne more imeti svojega posebnega predmeta; saj ni pojava v vesoljstvu, s katerim bi se ne pečala že kaka posebna znanost izven filozofije. Tako preostaja filozofiji samo še poseben splošni in to je vprav svojstveno *človečanski pogled na svet in življenje*. Filozofija sama nastaja in se razvija somerno z nastajanjem in razvojem vseh znanosti in ima sama ta pomen, da pripravlja in uresničuje idealno enoto človečanske skupnosti in daje takó človečanstvu njegovo mesto v »kraljestvu razuma«.

Človečanstvo, humaniteta ima tako svoj poseben izvenprirodni in celó nadprirodni smisel in razvoj. Pravi smisel tega razvoja je v zavestno-dejavnem *izpopolnjevanju in nadaljevanju vsega zgolj prirodnega bivanja*. V tem razvoju človečanstva postane človek vedno bolj samostojno in zavestno gibalo pri uresničevanju vseh življenskih vrednot. Po svojem končnem in vrhovnem smislu sega ta razvoj do samega božanstva, kakor ga in kolikor ga človeštvo tudi v sebi uresničuje, kar pa nam še nikakor ne dovoljuje nobenega poboževanja človeka. Takó pojmovano človečanstvo ima zlasti dve osi: ena je v samozavestni *osebnosti slehernega človeškega posameznika* in nje neprestanem nadaljnjem izpopolnjevanju, druga pa v pravi *ljubezni do bližnjega* in nje završitvi v končnem »božjem kraljestvu« na zemlji. Človečanstvo v prvem pomenu besede pomeni toliko kakor stremljenje po spoznanju in za tako spoznanje potrebni svobodi. Človečanstvo v drugem pomenu besede pa pomenja tako pravo zblíževanje poedinca s poedincem, ki stori, da so si ljudje blizu po notranji duhovni potrebi in ne le radi tako imenovanega dobro razumevanega lastnega interesa. Ako bi ne bilo na svetu vsaj trohice kake prave medsebojne ljubezni, tedaj bi po Masarykovem prepričanju tudi vsaka zgolj interesna ureditev človeške družbe bila že naprej nemogoča prikazen.

Takó uresničevano človečanstvo je predvsem v *delu* in to delo predpostavlja dvoje: Prvič naj ima človek zavest, da ga nikakor ne obdajajo nepremagljive sile sveta in življenja, katerim bi se moral sam na slepo predajati. Za človeka velja nasprotno načelo uspešnega poseganja v svet

in življenje in načelo enako uspešnega boja proti vsemu nesmiselnemu, slabemu in zgolj usodnemu. Vendar pa tako delo in tak boj sam že ni toliko kakor pravi *smisel življenja*. Tembolj je pa to delo in ta boj neobhodno sredstvo za vedno popolnejše in samostojnejše javljanje prave notranje, namreč *osebno-duhovne* strani človeškega svojstva. Zato tudi nikakor ne velja načelo samega »ugodja«, ki da bi bilo edino pravo gibalno človeškega notranjega razvoja. Tako ugodje je v najboljšem primeru nasprotno le posledica dejstva, da dosega človek pravi smisel svojega, človeškega življenja, smisel, ki pa sam z golim ugodjem nima nobenega opravka. In tako sledi še prevažna ugotovitev, da človečanstvo, humaniteta tudi ni nobena posledica same — zgodovine, temveč da je narobe vprav zgodovina nujna posledica človečanstva, humanitete. Človek ni postal »človek«, ker je stopil v zgodovino, temveč biti in ostati je moral vprav *človek*, da je mogel postati obenem edino zgodovinsko bitje na svetu.

Zdaj je tudi na dlani edino pravo stališče do danes tako oboževanega nasprotnega, namreč *marksističnega* pojmovanja človeka in družbe. Samo sredstvo življenja se tu zamenjuje z njegovim namenom in smislom. Same gospodarske, prirodne dobrine dobivajo tu vlogo svojstveno človeških ciljev življenja. Na medsebojni ljubezni zgrajena skupnost življenja se zamenjava tu z zgolj ekonomsko ureditvijo človeških odnosov in torej s tako ureditvijo, ki bi v najboljšem primeru pomenjala samo neko začasno »premirje med egoisti«, vsak čas pripravljenimi, da se znova tem huje spopadejo. In končno se tu pozablja, da je celó sam ekonomski boj v svojih osnovah moralno-kulturno in torej zopet izven-gospodarsko utemeljen. Marksizem je iz takih in podobnih razlogov naravnost *protičlovečanska* teorija življenja: ona izvaja tudi samo človečanstvo iz takih strani, ki so skupne vsemu prirodnemu življenju in ki so zato vprav na točki človeka samo posebno prirodno sredstvo, ne pa samo človeškemu življenju lastni namen in smisel. Pač pa dobimo po tej poti tudi v samem človeštvu posebne skupine, ki so že po Herderjevih nazorih obenem edini naravni organi samega človečanstva, same humanitete. To so *narodno-nacionalne skupine*. Nacionalna misel dobi takó v kolektivnem življenju tisto mesto, ki gre osebni misli v individualnem življenju: kar je osebnost na točki človeka poedinca, to je nacija na točki svojstveno človeške življenske skupnosti. Zato je nacionalnost obenem pravica in dolžnost: je pravica, da ljudstvo varuje *svoje* življensko bistvo, in je dolžnost, da se to bistvo postavlja v *službo* vseh duhovnih vrednot življenja na zemlji.

Storiti še preko tako pojmovanega človečanstva korak naprej, pa se pravi toliko, kakor priznati — Boga. In dejstvo Boga postaja vsakemu neizpodbitno, ako ta korak najprej v samem sebi tudi v resnici stori, doživi. Ali tudi ta zadnji korak je zopet le v delu, v *dejavni pobožnosti*, ki sama sodeluje z nedoumnimi cilji božje previdnosti in ki tudi sama po svoji ideji uresničuje božje kraljestvo na zemlji.

III.

Kaj naj si od vsega tega tako obširnega in bogatega Masarykovega filozofskega prizadevanja tudi mi Jugoslovani in še posebej Slovenci ohranimo in to kot vodilne resnice svojega lastnega nadaljnjega kulturnega razvoja? Predno odgovorim na to vprašanje, naj mi bo dovoljena neka posebna opazka. Sam sem bil izšel iz predvojnje filozofske šole

Aleša Meinonga v Gradcu. No, Meinong in Masaryk sta pa bila skupna učenca slavnega dušeslovca, etika in filozofskega zgodovinarja *Franca Brentana*. Oba sta ob enakem času poslušala Brentanova predavanja na Dunaju, oba sta postala ob enakem času istotam docenta filozofije in naključje je hotelo, da sta bila ob enakem času imenovana tudi za profesorja, Masaryk v Prago, Meinong pa v Gradec. Med obema je bilo tesno prijateljstvo resničnih mladih znanstvenikov in moj nepozabni učitelj mi je še leta 1920. povedal to-le zgodbo, ki dobro označuje tudi notranje razmerje med njim in med Masarykom. Ko sta se na kolodvoru poslavljalata, eden, da se odpelje v Prago, drugi pa v Gradec, je Masaryk prijatelju Meinongu izrazil svoj trdni sklep, da bo tudi v bodoče ostal zvest sami znanosti in znanstvenemu delu. In tedaj mu je bil Meinong skoraj proroško tako-le odvrnil: »O tem prav nič ne dvomim, toda prav tako nič ne dvomim, da bodo Vas v Pragi čakale še precej drugačne naloge življenja in da tudi Vaše reševanje teh nalog ne bo nič manj uspešno in točno«. Tako je Meinong že tedaj zaslutil pravo *življensko* potezo Masarykovega duhá, ki je bil poklican, da sledi bolj dejanskim potrebam življenja nego samim teoretičnem mislim in možnostim. Morda gre Meinongu več znanstvene tehnike in same logike misli; toda Masaryk je bil brez dvoma idejno globlji in življensko neposrednejši.

Zato se tudi prav nič ne čudim, kako in zakaj najdem že pri mladem in še kaj predvojnem Masaryku misli, kakor so se bile vsilile tudi meni mnogo, mnogo pozneje in to vprav na oni poti mojega notranjega razvoja, na kateri me ni več zadovoljevala samo logika misli, temveč ko sem tudi začutil znanstveno potrebo, da stopim bliže *življenju*. So to recimo sedanje moje in obenem tudi svojstveno Masarykove misli in te misli hočem na kratko še izrečno navesti.

Seveda zadevajo tudi te misli izhodno ter končno pravi pojem človečanstva, humanitete. Ta pojem bi nam malo pomenil, ako bi stvarno-bitno v prvi vrsti ne ločili same vnanje, mrtve prirode od življenja na njej: zakaj samega življenja ne moremo izvajati iz vnanje prirode in ne prirode iz življenja na njej. Ali tudi takó pojmovano samo življenje se še deli v dve kaj neenaki polovici: v prirodno življenje, kakor ga dobimo recimo že na točki same *živali*, in pa v življenju *duha*, kakor je iskustveno samo na točki človeka uresničeno. Je to osnovna razlika med samim prirodnim in duhovnim življenjem in brez te razlike tudi ni nobenega pravega *filozofskega* pogleda na svet in življenje. Saj tudi Masarykov omenjeni »sinergizem« meri v bistvu samo na to svojstveno človečansko spojino prirodne in duhovne strani vesoljstva. Samo ta spojina nam omogoča pravo pojmovanje človeškega poedinca in človeške družbe, samo ona nam da slutiti izhodni ter končni smisel vse zgodovine in samo ona nam odpira tudi pogled celó na posebno metafizično mesto človeka v vsem stvarstvu. Tudi človek je po eni strani svojega bistva samo kos vsega prirodnega mrtvega in živega stvarstva in po tej strani je tudi preiskovanje človeške narave toliko kakor pravo *prirodoslovno* preiskovanje. Toda samo prirodoslovje vprav človeka ne more *v celoti* zajeti in tako se pojavi potreba po posebnem *duhoslovju*, katero šele nam odpira oči za pravo in zares svojstveno človečansko jedro človeške narave. Čuli smo že Masarykovo lastno prepričanje, da bi bil že naprej zgrešen vsak poizkus, kakršnokoli pravo duhoslovje takorekoč — poprirodosloviti ali kakršnokoli pravo prirodoslovje — poduhosloviti: med prirodoslovjem in duhoslovjem ni notranjega prehoda, kakor ni takega prehoda med človekom prirodnim in človekom duhovnim bitjem.

Samo to vzporedno duhovno svojstvo človeka stori, da je človek tudi edino izkustveno dano bitje na svetu, ki obenem v pravem pomenu besede *spoznava* ali *se moti* in se tudi v praksi življenja ravna še po vekovitih *normah* razuma in volje. In vse to še stori, da je človek tudi edino pravo *zgodovinsko* bitje na svetu. Samo eno pravo zgodovino imamo in to je zgodovina človeka. Ves razvoj vsega prirodnega stvarstva pa že v načelu ni noben zgodovinski razvoj in četudi bi bil po svojem obsegu in času neprimerno večji nego je to sam človeški razvoj. Zato so tudi vsi pravi zgodovinski vidiki že pravi duhoslovni in nobeni prirodoslovni vidiki. Ta pravi zgodovinski značaj človeškega življenja se javlja tudi v enako posebnih potezah svojstveno-človečanske življenske *družnosti*. V tem ko je namreč še pri živalstvu ta družnost v svojih osnovah samo *plemenska, rasna* družnost, je pa svojstveni znak človeške življenske družnosti tudi še v vzporednem *narodno-nacionalnem* razvoju človeštva. Narodno nacionalni razvoj postaja tako v resnici samo socialni odsev osebno-duhovnega razvoja slehernega posameznega človeškega bitja: kar sta razum in volja v individualnem življenju človeka, to sta narod in nacija v svojstveno človečanskem kolektivnem razvoju. Osebno duhovni razvoj je tako individualna podlaga narodno-nacionalnemu razvoju in narodno-nacionalni razvoj je kolektivna opora osebno-duhovnemu. Na tej ravnini ni več nobene nasprotja med svojstveno človeškim individualizmom in kolektivizmom, zakaj oba se medsebojno pogajata in harmonično podpirata.

Pač pa pride na tej ravnini do polne veljave ono izvenprirodno in nadprirodno *dostojanstvo* človeškega življenja, ki pové, da človek kot individualno in narodno-nacionalno bitje z ozirom na vse drugo na svetu je in more biti samo *namen* in nikoli ne sredstvo. Zlasti pa se na tej ravnini tudi vse individualno in kolektivno, vendar samo prirodno življenje prikazuje le kot neobhodno sredstvo, čigar končni namen je samo *v duhovni rasti* človeka poedinca in človeka kolektivnega bitja. In zato je končno tudi ves tako imenovani pravi *gospodarski* razvoj človeštva posledica zgodovine in ne zgodovina posledica gospodarstva: saj ni gospodarstvo rodilo duhá, temveč duh je rodil gospodarstvo.

Ob takem pojmovanju človeka in njegove narave dobimo šele pravi pojem samega človečanstva in ž njim tako tesno povezanega božjega bistva. Človečanstvo, humaniteta nam postaja neka sama *meja* med svetovnim in nadsvetovnim, med prirodnim in nadprirodnim, med živalskim in — božjim. In to mejo mora po samih Masarykovih besedah človek sam v sebi živo občutiti in če to stori, tedaj postane zanj tudi dejstvo Boga izven vsakega dvoma. Božje dejstvo se tako prikazuje kot edino naravno dopolnilo samega človečanstva, ki je po lastni naravi na eni strani zasajeno v svet same mrtve in žive *prirode*, na drugi strani pa sega po isti svoji naravi tako neizmerno preko vsega prirodnega stvarstva, da bi ga lahko imenovali pravi *čudež* na zemlji. Ta čudež zahteva odločno priznanje edinstvenega »nadzemskega« ideala vsega človeškega življenja in šele takó neposredno doživeto dejstvo Boga bi zamoglo premostiti vsa prirodna nasprotja v življenju in takó že na zemlji ustvariti kraljestvo same resnice in ž njo nerazdružno spojene vesoljne ljubezni. Priznati človeka v vsej njegovi nadprirodni samoniklosti, se pravi toliko, kakor priznati Boga; Boga tajiti pa se pravi toliko, kakor tudi na točki človeka priznavati in zahtevati samo — prirodoslovno motrenje sveta in življenja.

Take misli so Masaryku dajale pravico, da se je štel med *realiste* in *idealiste*. Bil je pravi realist, kolikor je v polni meri uvaževal vsa prirodna iskustva življenja. In bil je pravi idealist, kolikor je na točki

človeka priznaval in uvaževal še njegovo nadprirodno duhovno svojstvo in v vrednostnem pogledu vprav temu svojstvu podredil tudi vse vesoljno prirodno dogajanje. In samo tak Masarykov realizem in idealizem je zamogel Masaryka usposobiti, da je postal končno tudi dejanski osvoboditelj in rešitelj svojega naroda. In o njem mi je celo njegov prejšnji tovariš na univerzi in moj poznejši učitelj ter *Nemec A. Meinong* še po vojni izrazil te-le besede: »Med čehoslovaškimi zgodovinskimi imeni ne poznam imena, ki bi mu bili čehoslovaki dolžni toliko zahvale, kakor so to dolžni svojemu Masaryku.«

Moje globoko prepričanje je, da je Masarykov duh tudi naši domovini potreben in da bo tudi našemu domovinskemu življenju samo v korist, ako bodo osnovne Masarykove misli tudi pri nas našle čim več uvaževanja in dejanskega posnemanja.

Dr. Branko Vrčon:

OB DVAJSETLETNICI LONDONSKEGA PAKTA

Letos 26. aprila poteka dvajset let, odkar je bil podpisan tajni dokument, ki so ga antantne velesile skrivaj zakotalile na pot vstajenja našega naroda iz stoletnega suženjstva, in to prav v trenutku, ko smo zbrali vse svoje sile za poslednji, odrešilni boj. Tedaj v mednarodnem svetu še nismo veljali za gospodarje svoje zemlje, čeprav smo doma živo in globoko čutili, da je vsak, in tudi najmanjši košček naš in samo naš. A za diplomatsko mizo so ž njo barantali drugi. In Srbija — mala, a junaška Srbija — v katero so bile od početka svetovne vojne uprte oči vseh nesvobodnih Jugoslovanov, v mednarodnem svetu takrat še ni pomenjala več kakor samo srbska država, in v mednarodnem življenju ni mogla nastopati kot predstavnica vsega jugoslovanskega naroda.

V tem kratkem razdobju dvajsetih let se je marsikaj spremenilo, vendar senca tajnega londonskega sporazuma visi nad nami še danes. Boj, ki se je bil v mednarodnem svetu že pred dvajsetimi leti, dasi takrat formalno še za »avstrijske« zemlje, je sicer dobil končno svoje ostro začrtane nacionalne konture in s tem tudi v zgolj mednarodno-političnem pogledu svoja dva prava protagonista: Italijo in Jugoslavijo.

Tako visi senca londonskega pakta še vedno nad nami... Zato danes naši pogledi nanj še ne morejo biti samo zgodovinskega značaja. Za nas je važnejše in potrebnejše, če ga ob njegovi dvajsetletnici motrimo s stališča sodobnosti in z ozirom na dogodke, ki so ž njim v neposredni zvezi, saj so zunanje-politične aspiracije naše zapadne sosede tudi v svojem današnjem izrazu tako tesno povezane ž njim, da moramo tudi v sodobni konceptiji fašizma zreti v svoječasnih določbah londonskega tajnega sporazuma samo etapo v zamišljenem programu fašistične Italije.

Jadranski problem, ki je našel svoj najvažnejši mednarodni izraz prav v londonskem paktu, ni še izgubil svoje ostrine. Borba za posest Jadrana se vodi dalje. Trenutni sporazumi med protagonisti te borbe utegnejo konflikt ublažiti in jih začasno tudi odstraniti, ne morejo pa prinesiti pravega in trajnega miru vse dotlej, dokler ne bodo rešena vsa sporna vprašanja, kakor jih je zgodovinski razvoj nanizal.

Svetovna vojna je izbrisala enega izmed nekdanjih glavnih činiteljev v tem konfliktu: avstro-ogrsko monarhijo. Na njeno mesto je stopila v velikem delu Jugoslavija. Toda njen nastop ne pomenja samo formalne zamenjave meddržavno-pravnega subjekta, temveč predstavlja mnogo več. Jugoslavija na vzhodni obali Jadrana je simbol uresničenih stoletnih nacionalnih stremeljenj naroda, ki tu prebiva, ki je pa še do včeraj bil le predmet za tuje kupčije. Ta mednarodno nekoč neupoštevani faktor je danes v svoji nacionalni državi našel tudi na mednarodnem polju svojega legitimnega predstavnika, ki nastopa kot subjekt meddržavnega prava in mednarodne zajednice.

Boj za Jadran je bil seveda že v svojem predvojnem izrazu dejansko le boj med že ujedinjenimi Italijani in še neosvoboženimi Jugoslovani, a naš življenjski boj doživljal v resnici samo pasivno, čeprav je bil Jadranski edini in izključni protagonist na vzhodni obali. Italijani sami so se tega prav dobro zavedali. Zavedali pa so se tudi svojega privilegirane položaja v tedanji mednarodni zajednici, v kateri so oni že bili samostojen subjekt, dočim je drugi protagonist bil še v položaju objekta tujih dogovorov in kupčij. Ob sklepanju londonskega pakta Jugoslovani v svojem kolektivnem izrazu še nismo imeli svojega mednarodnega zastopstva. Na milost in nemilost smo bili tedaj predani nam tujim in po večini sovražnim elementom, ki nas še niso poznali ali pa niso hoteli poznati in priznati. Zato še nismo mogli na mednarodnem polju odločilno poseči v kupčije drugih, ki so šle na naš račun. Jugoslovanski odbor je v vihuri svetovne vojne uspešno zastopal naše koristi v inozemstvu. Zaživel je le nekaj dni po londonskem paktu (1. maja 1915.), Srbija pa je mogla le posredno zastopati naše stališče v pogajanjih, ker so se vodila brez njenega sodelovanja. (In priznati ji moramo brez pridržkov, da je v polni meri storila svojo dolžnost. Izmenjava depesh med srbskimi in ruskimi diplomati za časa pogajanj in tudi pozneje ne dopušča v tem pogledu prav nobenega dvoma.) In končno ne smemo pozabiti, da so se pogajanja za sklenitev londonskega pakta vršila v izjemnih vojnih okoliščinah, ki so antantnim silam narekovale, da Italijo, ki je bila do tedaj še nevtralna, za vsako ceno pripravijo za vstop v vojno na njihovi strani. Pri tem je odločilno vlogo imelo dejstvo, da se je Italija skoro tik do londonskega pakta (proti koncu nedvomno že zelo neiskreno in le z namenom, da najde povod za odstop od »trojnega sporazuma«) še vedno pogajala z Avstrijo glede takozvanih »teritorialnih kompenzacij« za primer njene nevtralnosti, kar je postavljalo antantne sile v neprijeten položaj, da so morale Italiji že takoj spočetka, če si so jo hotele v resnici pridobiti, ponujati več, kakor bi ji dala Avstrija za njeno nevtralnost. In ker je bila Avstrija v zadnjem trenutku pripravljena odstopiti Italiji Trident in Južno Tirolsko, se prav nič ne čudimo, če je celo ruski zunanji minister Sazonov, ki se je pozneje — v veliki meri pod vplivom srbske vlade in neumorne akcije Frana Supila, ki je za rusko vlado že izdelal o našem vprašanju dragocene elaborate — odločno protivil »pretiranim italijanskim aspiracijam«, vendar že takoj spočetka ponudil Italiji — Trst.

Kdo naj bi spričo teh razumljivih egoizmov antantnih velesil, ki so Italijo za vsako ceno hotele pridobiti na svojo stran, dosegel v onih trenutkih za nas ugodnejšo rešitev?

Naš prvi korak pri predstavnikih antantnih velesil v Rimu (28. in 29. septembra 1914) nam najboljše kaže ves naš takratni dejanski pomen v mednarodnem svetu. Italija se je že pogajala z antantnimi velesilami za vstop v vojno na njihovi strani, seveda pod pogojem, da ji velesile

priznajo obsežne teritorialne koncesije v primeru zmage. Izmed antantnih velesil ji je bila v pogledu jadranskega ozemlja še najbolj naklonjena Anglija, ki je bila pripravljena Italiji največ priznati. To je Italija že od početka izrabila in je zahtevala, naj se pogajanja vršijo v — Londonu. Francija in Rusija pa sta si bili edini v tem, da je Italija lahko povsem zadovoljna s Tridentom in Južno Tirolsko, s Trstom ter z Valono v Albaniji. Italijani so že takoj spočetka zahtevali mnogo več: Trident, Trst, Gorico, Istro in Dalmacijo z Boko Kotorsko, o čemer je že tedaj obširno pisalo italijansko časopisje. Kipar Meštrović, ki se je takrat mudil v Rimu, je že sredi septembra 1914 brzojavil našima emigrantoma Anti Trumbiću in Franu Supilu, naj takoj odpotujeta v Rim, ker je Dalmacija v nevarnosti. Vsi trije so nato sklenili, da s posredovanjem srbskega poslanika Ljube Mihajlovića zaprosijo za avdijenco pri francoskem, angleškem in ruskem poslaniku v Rimu, da jih še pravočasno informirajo o pravem položaju na vzhodni jadranski obali, ki je bila že predmet kupčij med Antanto in Italijo.

Francoski poslanik Barrère je hotel Italijo za vsako ceno privedi na stran Antante. Naše emigrante je sprejel sicer vljudno, a zelo hladno. Njihove razlage je poslušal molče, potem se jim je zahvalil za trud, priporočil jim je popolno diskretnost in obljubil, da bo o vsem informiral svojo vlado.¹ Naslednjega dne so se zglasili pri ruskem poslaniku Krupenskem, od katerega so pričakovali, da jih bo zelo toplo in bratsko sprejel, a tudi Krupenski jih je poslušal molče in celo zelo nervozno. Verjetno je, da je bil Krupenski zato tako nervozen, ker je med tem ruska vlada že začela razgovore o teritorialnih koncesijah Italiji za primer njenega vstopa v vojno na antantni strani. Rusija pa je smatrala za maksimum italijanskih teritorialnih aspiracij na vzhodni jadranski obali Trst brez Istre in Dalmacije. Krupenski je še prosil naše zastopnike, naj mu vse povedano napišejo v obliki memoranduma, češ da si vsega ne more zapomniti, a že naslednjega dne jih je obvestil, da je memorandum nepotreben, ker da ga je že sam sestavil — po spominu. Angleški poslanik Reunell Rodd se za našo stvar očitvidno tudi ni zavzel, dasi je naše zastopnike z velikim interesom poslušal. Pripomnil je, da mu ni znano, da bi italijanska vlada zahtevala tudi Dalmacijo, da so mu pa znane njene aspiracije na Trident in Trst, ki da ju je antanta Italiji že ponudila. Obljubil je našim predstavnikom, da bo o naših željah in ugovorih obvestil angleško vlado. Šišić pripominja k temu našemu prvemu zunanjemu nastopu to-le: »Ti trije obiski so našim emigrantom jasno pokazali, da je Italija (kot organizirana vojaška sila) mnogo močnejši faktor v mednarodni politiki, kakor so si oni mislili, in da ne bo tako lahko izpodbiti italijanskih nacionalnih aspiracij na račun našega naroda.«

Toda Supilo ni odnehal. Neumorno je bil na delu za našo stvar. Čutil je, da bo italijansko-jugoslovanski konflikt na Jadranu v najbližji bodočnosti neizogiben. Zato je v svoji daljnovidnosti nenehoma opozarjal zastopnike velesil na usodne napake, ki jih s pre nagljenimi odločitvami utegnejo izzvati. Izdelal je obširne elaborate o jadranskem vprašanju, katere je potem 14. decembra 1914 ruski pariški poslanik poslal svoji vladi. O tedanjih in bodočih odnošajih z Italijani je med drugim zapisal Supilo že takrat te-le pomembne besede:

»Znano je, da ima Italija namen, zavladati na vsej jadranski obali. To leži že v tradiciji zapadne (italijanske) obale Jadrana. Zgodovina nam kaže, da je vedno zapadna obala napadala vzhodno, ne pa vzhodna

zapravno. Poznamo rimske napade na Ilirijo in napade Benetk na Hrvaško in Dalmacijo. Današnja Italija teži za tem, da se utrdi na Balkanu. Če ji to uspe, potem bodo južni Slovani naleteli mesto na Avstrijo na drugega, morda še bolj nevarnega nasprotnika. Zato more priti do sporazuma le tedaj, če se doseže pravična razmejitev na osnovi principa narodnosti. Nepravična razmejitev bo imela za posledico samo nove borbe.»

Italija je spretno izrabila težaven vojaški položaj antantnih držav spomladi 1915. Da bi v svoji »sveti sebičnosti«, ki jo je Salandra ob prevzemu vlade proglasil za načelo italijanske politike, dosegla čim več, se je pogajala istočasno z antanto in s centralnimi silami. Od antante je zahtevala kot plačilo za svojo nevtralnost že aprila 1915: Trident, Gradiško, Gorico, popravo meje proti Nabrežini; Trst do Nabrežine naj bi postal svobodna država. Napram grofu Tisi je Italija uveljavljala, da ima interes podpirati ustvaritev Velike Madžarske, ki bi obsegala tudi Hrvaško z Reko, da bi se tako mogla Madžarska skupno z Italijo braniti Slovanov in Nemcev. Istočasno je pa pri pogajanjih v Londonu Italija izjavila, da je »njena glavna težnja nadoblast na Jadranu, v katerem gospoduje vzhodna obala zapadni; to vprašanje pa se da rešiti samo na en način: da se odstrani z Jadrana vsaka tuja mornarica . . . zato ne more biti na Jadranu prav nobene trdnjave, niti topa, niti podmornice, razen italijanskih.« 26. aprila je bil podpisan londonski pakt, s katerim so antantne države, razen Srbije, obljubile Italiji, da dobi v bodoči mirovni pogodbi posebno: mesto in okrožje Trst, grofijo Gorico in Gradiško, vso Istro do Kvarnera z Volosko in z otoki Crez, Lošinj, Unje, Sušac, Sveti Peter ter vsi Dalmacijo v njenih takratnih mejah, izvzamejo pa se Reka, otoka Krk in Rab, Split, Dubrovnik, Kotor, Bar in Ulcinj; znatna cona naj se nevtralizira, v prvi vrsti Boka Kotorska. Ko je bil pakt že podpisan, je cesar Franc Jožef sporočil Italiji, da je »pristal na težke žrtve« za obljubljeni italijanski — nevtralnost.

Srbija je izvedela za podpis pakta 27. aprila. Naslednjega dne je predsednik vlade N. Pašić odgovoril na interpelacijo v skupščini, rekoč: »Italijanski državniki ne morejo iti za tem, da bi dobili eno mesto več ali manj, ali da bi dobili ta ali oni otok, ker morajo v naprej vedeti, da moč Italije ne bo odvisna od tega, ali dobi to mesto ali oni otok, marveč od tega, ali bo složen srbsko-hrvatsko-slovenski narod.«²

Londonski pakt ni doživel svojega popolnega uresničenja. Velesile so morale kljub koncesijam Italiji, ki so jih vezale, že med vojno, a še bolj ob mirovnih pogajanjih, spoznati, da je v jadranskem vprašanju jugoslovanski faktor najmanj tako odločilnega pomena kakor italijanski. V letih 1918—1920 se je vpliv tega neupoštevanega faktorja občutil z vso težo v vseh pogajanjih, ki so se sukala okoli jadranskega problema.

Kar se do tedaj še ni primerilo, da bi se bila namreč kakršnakoli pogajanja o jadranskih zadevah (vštevši londonski pakt) razbila radi intervencije jugoslovanskega faktorja, to se je primerilo na pariški mirovni konferenci, kjer so poleg zastopnikov drugih držav sedeli tudi zastopniki kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev, nove državne tvorbe južnih Slovanov, ki je končno tudi v vprašanju londonskega pakta prišla do svoje besede, in sicer v imenu vseh Jugoslovanov.

Seveda je bilo takrat skoraj nemogoče popraviti vse krivice, ki jih je nad našo zemljo in nacionalno skupnostjo zakrivil londonski pakt v tistih časih, ko je bil naš glas še glas vpijočega v puščavi. In ta prva intervencija našega legitimnega predstavnika v mednarodni zajednici ni ostala brez uspehov. Italija je spričo neizpodbitne realnosti jugoslovan-

skega faktorja, ki se je v vsej svoji mednarodni pomembnosti pojavil na vzhodni obali Jadrana, morala popustiti v svojih pretiranih zahtevah izza londonskega sporazuma, in to celo v tistih zahtevah, ki jih je v težnji po obnovitvi »beneškega jezera« vedno smatrala za bistveni del vseh svojih vzhodnih aspiracij: odreči se je morala zahtevi po naši Dalmaciji!

Ta mesec se pripravljajo pogajanja za sporazum ali celo za prijateljski pakt med Jugoslavijo in Italijo. V tem vidimo prvo dobro znamenje. Pričakujemo nekaj več kakor samo dobro voljo: pričakujemo razumevanja za vsa sporna vprašanja; pričakujemo prijateljskih dejanj!

Ne vemo še, v kakšni smeri se bodo napovedana pogajanja vodila. Zaenkrat nimamo vzroka, da jih ne bi iskreno pozdravili, pa četudi so zamišljena le v najožjem okviru in samo v težnji, ustvariti »détente« v medsebojnih odnošajih. Vendar nam ob dvajsetletnici londonskega pakta leži še prav posebno pri srcu glavno in česar ne moremo zamolčati: želimo rešitve vseh spornih vprašanj, v duhu popolne pravičnosti, ker smo z nepozabnim Supilom globoko uverjeni, da vodijo vsi drugi, posebno še neiskreni poskusi, samo do novih borb, ki si jih v interesu mirnega sožitja obeh jadranskih držav in splošnega miru nikakor ne moremo želeli.

¹ Gl. Milada Pavlova: »Jugoslovenski odbor«, str. 12—17; Pavlova je opisala te advicije na podlagi avtentičnih informacij Trumbića in Meštrovića. Prim. Ferdo Šišić: »Predratna politika Italije i postanek londonskog pakta«, str. 100—101.

² Jovanović, Borba za narodno ujedinjenje, 106.

Alojz Zalokar:

BREZ INTELIGENCE?

Dejstvo, da se nahaja inteligenčni sloj vseh narodov evropskega kulturnega območja v težki materialni in duhovni krizi, je tako jasno, da o njem ne moremo dvomiti. Vsak dan prinaša novih dokazov, da se inteligenca ne udejstvuje v javnem delu v taki meri in s takimi uspehi, kakor se je udejstvovala, preden je nastopilo ono kritično razpoloženje v socialnem in društvenem življenju, ki daje naši dobi značaj viharnega notranjega presnavljanja. Rahli znaki, ki so koncem preteklega stoletja naznanjali, da se pripravljajo spremembe v družabnem stališču intelektualnih slojev, niso dali slutiti, da bo proces razvrednotenja inteligenčnega dela dosegel tako mero, kakršno vidimo danes. Če bi se dogajalo samo to, da bi inteligenca izgubljala oni prevladujoči vpliv, ki ga ji je dalo devetnajsto stoletje, če bi šel proces samo do te meje, da bi morala inteligenca stopiti z visokega Olimpa nekdanje duhovne aristokracije in se sorazmerno stopiti in zenačiti z drugimi družabnimi sloji, ne bi še mogli govoriti o resni krizi. Toda jasno postaja, da inteligenčni sloj pada še niže in da ne more ohraniti v socialnem življenju niti one veljave, ki bi mu morala tudi v spremenjenih razmerah pripadati z ozirom na socialno funkcijo njegovega dela. Tu se pričinja najresnejša kriza. V tem trenutku, ko izgleda, da si inteligenčni sloj ne more več obvarovati skromnega, a pravičnega stališča kot enak med enakimi, se spreminja kriza inteligenca v krizo naroda. Ruši se ravnovesje med prvinami družabnega sožitja, podira se pravilna skladnost med duševnim in fizičnim delom, vrednost duha se podreja sili nagonov. Neskladnost med tvornimi silami narodnega udejstvovanja ima značaj težke krize.

Javnost spremlja krizo inteligence z živim zanimanjem. Tudi pri nas se množijo razprave o njej od dne do dne. To dokazuje, da je tudi pri nas vprašanje važno, čeravno še ne moremo beležiti tako težkih izbruhov kritičnega razpoloženja, kakor jih vidimo pri nekaterih sosednih narodih. Dočim se je ponekod pojavilo vprašanje inteligence z veliko silo in nenavadno ostrojtjo, je pri nas zaenkrat ta problem še v ozadju, toda vendar tako napet, da lahko izbruhne ob prvi priliki, ko bi se v političnem ali socialnem življenju zgodilo kaj odločilnejšega. Dokler razpravljamo o krizi inteligence s stališča mirnega filozofa in uravnovešenega sociologa, je ton razmotrivanj akademski, čim pa se začne problem inteligence obravnavati na političnih shodih, se akademski ton takoj izprevrže v demagoško posploševanje in hujskanje. Na to možnost bi morala biti naša inteligenca pripravljena in bi morala že sedaj iskati potov, da se s političnim in socialnim pretiravanjem resnično obstoječega problema ne užgejo strasti, ki bi utegnile škoditi ne samo inteligenci, ampak predvsem narodu samemu. Še je čas, da se v inteligenci odstranijo oni bolezenski izrastki, ki bi bili sposobni vzbuditi mnenje, da je vsa inteligenca pokvarjena in zaradi tega v celoti obsodbe vredna.

Inteligenca mora računati z nekaterimi nagnjenji, ki so utemeljena v psihologiji množic. Množica išče krivca, ki je povzročil ali zakrivil, da je postalo življenje težko in neznosno. Kje ležijo pravi vzroki slabih razmer, se množici ne da dopovedati; njej niti ni do tega, da bi iskala abstraktnih vzročnih zvez, njej je za to, da najde krivca in persona. Kadarkoli se je sprostila ljudska množica, gnana od težkih razmer, je obrnila svojo jezo proti tistim osebam ali družabnim slojem, ki so po svojem položaju resnično ali tudi samo dozdevno nosili odgovornost. Včasih so bile to coprnice, pozneje plemstvo, uradništvo, duhovščina. Nihče ne more resno trditi, da je sedanjih kriz in težav kriva inteligenca, pa vendar se je povsod, kjerkoli so bili za to dani politični pogoji, obrnila ljudska nevolja proti inteligenci. Inteligenca je bila do zadnjega časa v resnici vodilen družabni sloj in je kot intelektualna aristokracija deloma prevzela vlogo nekdanje fevdalne aristokracije. Obremenjuje jo torej delna odgovornost za sedanje stanje. Že to samo na sebi bi bilo zadosti, da se ljudski gnev obrne proti njej. Je pa še nekaj drugega, kar je za psihološko razpoloženje mas odločujočega pomena. Inteligenčni zastopniki so včasih resnično zlorabljali svoj položaj in svojo vodilno vlogo. Vdajali so se izkoriščanju svojih pozicij, iskali so le samega sebe in svojo korist, zamudili pa priliko, da bi se bili organsko vživeli v nove forme socialnega življenja, temveč so poglabljali jarke, ki so jih ločili od ljudstva. Četudi ti očitki zadevajo le majhen del inteligentov, so vendar pripravi za posploševanje, za sumarično obsodbo. Ljudstvo, nagnano od demagogov, vidi v vsakem inteligentu, vsakem uradniku, vsakem zdravniku zelenaša in korupcionista. Kateri politik, kateri demagog naj bi bil tako nespreten, da ne bi udaril na to struno in razgibal s takimi gesli ljudske mase za svoje politične namene? V Sloveniji smo že nekoč imeli priliko gledati, kako je politika razburjala ljudstvo z rečenico, da »uradnik žre in žre«. V tedanjih časih posledice tega hujskanja niso mogle biti velike, ker je inteligenca še krepko stala na svojih postojankah, danes bi bilo tako geslo mnogo usodnejše, ker je intelektualni sloj od vseučiliškega profesorja pa do pomožnega pisarja materialno in duhovno oslavljen ter socialno nestalen.

Prav v teh dneh lahko gledamo majhno predigro, ki nam v precej prozornih obrisih kaže, kako se da razpoloženje ljudstva izrabiti v ta

namen, da se korupcija posameznih inteligentov pripisuje vsemu inteligenčnemu delu stranke in se s takim posploševanjem onemogoča inteligenčnim slojem politično udejstvovanje.

V politični zgodovini nekaterih drugih evropskih narodov se nam nudijo izrazitejši in zgovornejši dokazi za trditev, da se sproščene ljudske množice obračajo proti zastopnikom intelektualnih slojev, ker vidijo v njih posebjene krivce težkih razmer. Boljševiška Rusija je pregnala in pomorila skoro vso inteligenco. Množica ni izbirala tistih, ki so bili v resnici krivi in ki so po svojem prepričanju podpirali prejšnji carski režim ali izrabljali svoje pozicije v izkoriščevalne namene, marveč je sumarično uničila vso inteligenco skoro brez izjem. Pri tem uničevalnem delu se ni spraševala, ali je inteligenca narodu potrebna ali ne. Zadostovalo ji je, da je uničila one, ki bi bili mogli s svojim duševnim delom zaježiti tok razdiralnega revolucijskega dela. Odstranila je ono tvorno silo narodnega življenja, ki je določena za to, da regulatorno vpliva na politične in socialne tendence.

Hitlerjeva revolucija v Nemčiji se je odigravala pod drugačnimi pogoji, zato se tudi način, kako so se ljudske množice uprle inteligenci, znatno razlikuje od ruskega vzgleda. V bistvu pa sežiganje židovskih knjig ni nič drugega kakor psihološki odpor množic proti tistemu delu inteligence, ki je bila glavni zastopnik korumpirane nemške inteligence. Gnev proti inteligentom lastne nemške rase je bil nekoliko manjši, a je dovolj kazal, da mase tudi temu delu inteligence niso naklonjene. Kako se še danes godi nemškimi inteligentom, naj nam pokaže samo kratek prizor iz nekega zdravniškega zborovanja v Fürthu pri Nürnbergu. Politični zastopnik Führerja je mnogoštevilno zbranim zdravnikom dal sledeče navodilo: »Zdravniki nove države morajo biti v prvi vrsti po svetovnem nazoru in po značaju utrjeni nacionalni socialisti, v drugi vrsti politični vojaki voditelja v duhu SS in SA in šele v tretji vrsti zdravniki, strokovnjaki. To je zahteva, ki velja za vse poklicne skupine in za vse pristaše.«

Govornik je nadalje očital inteligenci, da si je šele jako pozno prisvojila Hitlerjev svetovni nazor; ko se je pokret, katerega so tedaj predstavljali v glavnem delavci, boril proti starim strankam, da je stal akademik ob strani in da je samo kritiziral. Obenem s temi očitki pa je politični vodja začel pridobivati inteligenco za sebe. »Ali mislite, gospodje, da smo tako omejeni, da bi bili resno proti onim, ki si na visokih šolah iščejo izobrazbe? Mi smo samo proti onim, ki se ne vračajo z visokih šol v narod s takim značajem, ki ga potrebujemo.«

V teh besedah leži spoznanje, ki ga v novejšem času Hitlerjev nacionalni socializem živahno propagira, spoznanje namreč, da bi bilo Hitlerjevo gibanje obsojeno k neuspehu, če se ne bi moglo nasloniti na sodelovanje širokih plasti nemške inteligence. Brez inteligenčnega sloja je nemogoče, da bi se trajno uveljavile zahteve revolucije. Če stoji inteligenca ob strani, jo je treba povabiti k delu, ji je treba dati delež na oblasti, ji je treba učvrstiti materialni in socialni položaj. Trezni Nемец je uvidel, da brez inteligence ni napredka in obstoja.

Tudi v Rusiji je kmalu prodrlo to spoznanje. Tam pa je bil položaj mnogo težji, ker je bila inteligenca že iztrebljena. Skromne ostanke nekdanjega intelektualnega kadra je bilo treba pridobiti, predvsem pa je bilo treba misliti na to, da se v najkrajšem roku in v pospešenem tempu vzgoji nova mlada generacija inteligenčnih delavcev. Z velikim naporom se je Rusiji posrečilo, da je tekom let deloma izpolnila ogromno

vrzel in vsaj za silo postavila armado intelektualnih delavcev, ki ji je bila nujno potrebna, da je mogla obnoviti svoje gospodarstvo in kulturo. Nova inteligenca je vzgojena v boljševiškem duhu. Zato ji ne bo težko organsko vrasti se v novi socialni sistem in si s svojim delom in razumom priboriti pozicijo, primerno njenemu specifičnemu delu. Dvomim, da bi mogla trajno ostati samo običajna tehnična formacija. Bodočnost ji bo avtomatično izročila v roke tudi vodstvo.

Nemški narodni socializem in ruski boljševizem ne moreta dalje brez inteligence. Toda inteligenca v Nemčiji in Rusiji se bo morala prilagoditi novim razmeram. Njena miselnost se bo brezdvomno približala miselnosti, ki vodi ves narod, toda ta miselni preustroj se ne bo izvršil tako, da bi inteligenca sprejela miselnost hlapca in helota. Njen položaj ne bo položaj dékle Hitlerjevega ali Ljeninovega svetovnega nazora, ampak ona bo samosvoj činitelj idejnega razvoja.

V majhnem smo nekaj podobnega doživeli tudi pri nas Slovencih. Ko je zboroval I. slovenski katoliški shod — ob rojstvu slovenskega klerikalizma — so bili na njem zastopani vsi stanovi od preprostega do najvišjega, le enega je manjkalo: na shodu ni bilo akademskega izobraženstva. Ker starejših akademikov ni bilo mogoče pridobiti, je moral klerikalizem napeti vse moči, da si je v desetletjih prikrojil in zmodeliral svojo lastno inteligenčno gardo. Spomnimo se nadalje, kako je klerikalizem z vsemi sredstvi preganjal učiteljstvo, ki po večini ni moglo slediti njegovim tendencam, koliko naporov je bilo potreba, dokler si ni ustvaril kadra učiteljev, ki so se napojili iz njegovih ideoloških virov. Zgodovina političnih strank v inozemstvu in na domačih tleh uči, da je vsaki politični stranki potrebno veliko inteligenčnih delavcev, če ne v začetku, ko se stranka z radikalnimi gesli začenja uveljavljati, pa gotovo potem, ko stranka prispe do večjega političnega pomena, ali do oblasti. To fazo v odnosih med inteligenco in stranko smo pri nas mogli ugotoviti tudi pri kmetškem gibanju. V predvojnem socialističnem, oziroma socialno-demokratskem strankarskem življenju so se nekaj časa odlično udeleževali nekateri visoko inteligentni poedinci iz vrst intelektualcev, pozneje pa njihovo sodelovanje iz različnih vzrokov ni bilo več tako živahno. Deloma zaradi tega, deloma iz drugih vzrokov stranka nikdar ni dosegla več kakor le nekaj trenutnih uspehov. Ker nikdar ni prišla do oblasti, tudi nikdar ni bila prisiljena, da bi v svojo sredo sprejela kaj več intelektualcev. V državah, kjer so si zlasti po vojni socialistične stranke priborile večjo veljavo, jim je bilo potrebno tudi mnogo inteligenčnih sodelavcev. Inteligenca je vstopala vanje ne iz golega kruhorstva, ampak iz notranje potrebe po uveljavljanju duševnih sposobnosti in zmožnosti. Šele sodelovanje inteligence je strankam omogočilo, da so se z realnim, premišljenim delom pod vodstvom svojega inteligenčnega kadra mogle obdržati na oblasti.

V agitatorični fazi svojega razvoja stranka sama ne rabi bogve koliko inteligenčnih sodelavcev, pa tudi inteligenca sama v tej fazi za strankarsko delo radi svojega treznejšega presojanja in svojega skepticizma ni posebno prikladna. Njeno delo je neobhodno potrebno šele potem, ko stranka stopa iz otroške dobe v dobo odgovornega možkega ustvarjanja. Na tej razvojni stopnji prihaja konstruktivna delovna sposobnost intelektualcev do prave veljave. Intelektualci so lahko glasniki revolucij, med revolucijo stojijo ob strani, ko pa se mora po revoluciji začeti pozitivno delo, smotrno grajenje, trajno uporablanje revolucijskih pridobitev, stopa intelektualni sloj zopet v ospredje.

Danes, ko je revolucionarnih gibanj na pretek, ko se v velikem številu javljajo nove strankarske formacije, se o resničnosti te ugotovitve lahko vsak dan prepričamo. Po tem pravilu se ne ravnaajo mladi intelektualni naraščajniki in oni intelektualci, ki jih je ekonomska kriza vrgla iz gospodarskega in duševnega ravnotežja. Čim večje je število mladih intelektualcev in socialno ter gospodarsko izobčenih starih intelektualcev, tem več inteligenčnih bojevnikov se zbira v vrstah revolucionarnih mas. Takih inteligentov je vedno več in zato so tla za vsako radikalno gibanje dobro pognojena.

Če tako gledamo na vlogo inteligence, se nam samo ob sebi vsiljuje spoznanje, da je intelektualni del naroda konservativen element, ki zadržuje nagle spremembe in ustavlja hipne preobrate. Čim pa nas zgodovina pouči, da je človeški duh od onih časov, ko je filozof pripravljaval miselno podlago za porod krščanstva, ko je enciklopedist ustvarjal duhovno razpoloženje za francosko revolucijo, ko je Marx vrgel v svet misel komunistične revolucije in ko je nemški učenjak s studijem ras duhovno omogočil Hitlerjev pokret, bomo ta konservativizem intelektualca znali pravičnejše oceniti. V svojem bistvu je intelektualec napreden, nagiba pa se h konservativizmu le radi smisla za urejeno življenje.

V zadnjem času se vedno pogosteje čuje tožba, da inteligenca nima več vodilne vloge v narodnem življenju. V nekem proglasu akademske omladine sem celo čital, da je mnenje, češ da so intelektualci voditelji naroda, stara, neupravičena fraza. Videz današnjih dni utegne dati takim nazorom prav, ker je momentano duhovna in gospodarska kriza inteligenco v resnici potisnila v ozadje, in pa, ker je v takih časih agitacije in propagande, kakršni so danes, inteligenčni sloj manj sposoben za aktivno sodelovanje. To dejstvo vidimo prav dobro v našem nacionalnem gibanju. Nobenega dvoma ni, da so intelektualni krogi vdihnili jugoslovanski nacionalni ideji življenje, prav tako pa je jasno, da danes v nacionalnem gibanju intelektualci stojijo ob strani, tako da si nacionalna jugoslovanska ideja utira pot bolj s pomočjo širših narodnih plasti. Tega ni kriva samo duhovna kriza. Naravno je, da mora ta ideja prekvasiti narod z aktivnim sodelovanjem vseh njegovih slojev in da vidna vodilnost intelektualcev niti ni več tako nujno potrebna.

O vodilni vlogi duha in ideje zlasti mladina ne bi smela dvomiti. Ko bodo minuli sedanji nekam zmešani časi, se bo sedanja mladina naenkrat avtomatično znašla na vodilnih mestih. Na to svojo bodočo vlogo mora biti pripravljena. Ali pa bo za ta mesta pripravljena in sposobna, če ji sedaj razjeda karakter in izpodjeda prožnost sugerirana ideja manjvrednosti?

Očitke, da je današnja naša inteligenca manjvredna, izprijena, nenarodna, nesocialna, politično nezrela, kruhoborska, lena in narodu odtujena, slišimo na vseh koncih in krajih, v prijateljskih in neprijateljskih krogih. Kadar jih iznaša agitator na političnem shodu, so vsaj približno kolikor toliko razumljivi, če pa taki očitki tvorijo programatsko podlago kakemu nacionalnemu ali socialnemu gibanju, so nenaravni.

V uglednem listu (Zbor) sem pred kratkim čital tale ostri napad, ki me živo spominja na proglase ruskih boljševikov iz prve dobe revolucije: »Naša inteligencija, naročito ona ‚viša‘ i ‚najviša‘ jeste i u današnjici i ostaće naročito pred istorijom jedan od glavnih krivaca svih posleratnih neprilika i nevolja.« »Ona zna da diže hajke na korumpiranog političara, na špekulanta, a sama je crna i trula od korupcije i zelenaštva najniže vrste. Povezana je u klikе i koterije domaće, familijarne i medjunarodne

samo u cilju ličnog prosperiteta i stvaranja karijera i udobnosti u društvenom životu. Ona je nehumana i nesocijalna. Poltronska je i oportunistička.« Najznačilnejši pa je sledeći odstavek: »Na prelomu ovog vremena važnog i odlučnog, ta nevaljala inteligencija osetiće huk vetra i bure velike koja će i nju slistiti sa stabla narodnog kao što vihor slišuje suho i trulo jesensko lišće.« Ostrih napadov je bila vajena zlasti napredna slovenska inteligencija že v predvojnih časih, tako strupenih pozivov k uničenju in poboju pa nismo čuli, razen iz Rusije.

Če se sociološka ugotovitev duhovne krize in krize inteligence izprevrže v tako vehementno geslo, obstoja resna nevarnost, da se nahujšana javnost obrne proti vsej inteligenci. Škoda bi bila za nedogleden čas nepopravljiva zlasti pri nas, ki smo od vseh strani obdani od kulturnih narodov, ki so si kljub globokim političnim spremembam znali ohraniti inteligenčno vojsko neokrnjeno in neoslabljeno. Ne morem si sicer predstavljati, da bi bila pri nas mogoča taka radikalna iztrebitev inteligence kakor v Rusiji, pač pa se mi ne zdi izključeno, da bi kratkovidni politiki in demagogi poskusili izstradati inteligenco z nizkimi plačami, odvijanjem od vodilnih funkcij, diskreditiranjem pri ljudstvu in s sličnimi počasnimi ukrepi. Taka sredstva so zlasti v agrarnih državah mikavna.

Zdelo se mi je potrebno, da sem doslovno citiral programatični napad na inteligenco, ki je izšel v domačem listu, ker se tako demagoško obdelavanje inteligenčnega vprašanja ne sme razbohotiti. V časih, ko si šele urejamo svoje domače razmere in gradimo sodoben sistem svojega socialnega življenja, se iz male iskricice lahko zaneti velik požar.

Potrebna nam je previdnost v besedah in preudarnost v dejanjih. Če je res, da se je sumljivo zrahljalo razmerje med narodom in inteligenčnimi sloji — to nam kakor rečeno dokazuje marsikateri pojav našega narodnega in državnega življenja — potem moramo premišljeno s stvarnimi ukrepi popraviti nastalo škodo.

Napake na naši inteligenci je treba odstraniti, prav tako pa je treba energično preprečiti vsakršni poskus, četudi dobro mišljen, ki bi lahko te napake le še povečal. Imam vtis, da je med ogromno večino inteligence že prodrlo prepričanje, da je v užaljenost oblečeni in z aristokratsko individualistično masko našemljeni skepticizem in kriticizem skrajno škodljiv. Umakne naj se naravnjšanemu gledanju na socialno in politično dogajanje. To bi bil prvi korak iz kritičnega položaja.

Na drugi strani pa naj vsi tisti, ki imajo v rokah oblast, posebno tisti iz inteligenčnih vrst, omogočijo z materialno in duhovno pomočjo, da se proces notranjega prerajanja inteligence lahko izvrši po naravnih pogojih. V ta namen je najprej treba priskočiti na pomoč mladini, ki je začela dvomiti o svojih nalogah in svojem poslanstvu.

O B Z O R N I K

Ivan Vrhovnik

Umril je nenadoma 8. marca na svojem skromnem domu v Trnovem v 81. letu življenja, vsega posvečenega narodu in človeku. Ni je besede, ki bi mogla dostoj-

no zajeti podobo Vrhovnikove silne osebnosti v značaju, delu, srčni kulturi, požrtvovalnosti za duhovni in materialni blagor človeka, naroda, ljudstva. Kakor da ni bil iz naše dobe, kakor da se je odtrgal od onstran in prišel delat za nas vse in nam vsem v vzgled. Včasih se čudimo,

kako je mogoče, ko je toliko krivih pretrgov in od njih morje zla, da ne pogine ta krona stvarstva — človek, da še žive narodi, da ustvarjajo celo nove poljane kulture, da niti katastrofe ne uničijo napredka. Razumemo Amerikance, ki so rekli o Evropi, naj pogine, ker drugega ne zasluži, manj pa razumemo, da se to še ni zgodilo, in ne razumemo, da morejo sploh živeti narodi, ki jim je edino opravilo bratomorni boj. — Kadar pa se zruši delavec, kakor je bil Ivan Vrhovnik, spoznamo, odkod tisti blagor človeku in narodu, da še živi, da še raste. Da, to in tu so tiste pozitivne sile, ki edino na njih, iz njihovga dela raste življenje naroda in človeka. Pravica zmaguje nad krivico, delo nad zlom. A za to je treba delavcev, kakršen je bil Ivan Vrhovnik.

Izšel je iz siromašne družine cerkovnikov, postal duhovnik in delal nad pol stoletja za vse in vsakogar. Izkopaval je iz starih zapiskov narodovo zgodovino, sam spoznaval in drugim kazal, kako je živel in kako naj živi v bodoče njegov narod. Postavil je temelj narodno obrambnemu delu: na njegovo vzpodbudo (28. novembra 1884 v Sl. N.) se je ustanovila Družba sv. Cirila in Metoda, najpomembnejša narodno obrambna organizacija v najbolj obupnih časih narodovega boja za življenje.

Svoj narod je ljubil čez vse že tedaj, ko je v slovenski kulturni borbi veljalo tudi naziranje, da je narodnost posledica greha in ljubezen do naroda poganstvo. In ker je izšel iz korenine naroda, poznal njegovo zgodovino in dušo do dna, nobeno še tako zapeljivo politično geslo ni moglo omajati njegove vere v edino naravno slovenstvo v jugoslovanski prirodni edini. Z enako ljubeznijo je daroval knjižnico slovenski univerzi, kakor vsak dar za potrebe skupne jugoslovanske kulture. Tak je bil vse dni, tako je učil in tolažil narod v sužnjih dneh, in tako se je z njim veselil njegove svobode, a delati zanj ni nehal do zadnjega dne. Ni si ustvaril premoženja, ustvarilo pa je njegovo delo ljubezen, ki je narod ne bo mogel pozabiti nikoli.

Inko.

Važne politične izjave

Volilni proglas naše vlade dopolnjujejo govori aktivnih ministrov, ki obravnavajo razna aktualna vprašanja. Med temi sta posebno važni izjavi notranjega ministra Velje Popovića in kmetijskega ministra drja Dragutina Jankovića.

Oba govora sta ideološko pregnantna. Široko zasnovani nacionalni in državniški govor Velje Popovića dozidava temelje države v smislu Kraljeve oporoke ter z jasno izraženo besedo načrtava bodoči razvoj. Iz govora drja Jankovića se jasno vidi, da želi vlada stopati po novih poteh, ki naj bi privedle razvoj našega gospodarskega in zasebnega življenja v pristno domači, toda z novim duhom Evrope prežeti pravec. Res je sicer, da je od izpovedi ideje do njene uresničitve še velik korak in da je tudi vprašanje, koliko bodo faktorji mogli uresničiti svoje vodilne ideje, vendar sta oba govora program, mimo katerega ne bo šel razvoj naše države v bodočnosti.

Interpretacija jugoslovanske ideje je doživela že toliko metamorfoz, da je bilo težko pričakovati v tem oziru novih konkretnih pogledov.

Velja Popović odkrito razmotriva, v čim je jedro naše nacionalne misli in kaj je jugoslovansko nacionalno edinstvo. Proti tezi, da je samo dober Srb, dober Hrvat in dober Slovenec lahko dober Jugoslovčan, postavlja Velja Popović naslednjo zamisel:

Jugoslovčanstvo kot izraz edinstva in nacionalne individualnosti ne pozna samega dobrega Srba, dobrega Hrvata, dobrega Slovenca — pozna pa dobrega Jugoslovčana. A dober Jugoslovčan je tisti, ki ima in nosi v sebi i Srba i Hrvata i Slovenca. Njemu je enako drago srbstvo, hrvatstvo in slovenstvo in vse to izraža hkratu. Ti trije plemenski elementi se spajajo ter formirajo en zgodovinski interes in eno zgodovinsko usodo — jugoslovčanstvo. Jugoslovčan ni samo dober Srb, temveč je Jugoslovčan tak dober Srb, ki je istočasno tudi dober Hrvat in dober Slovenec. To znači, da jugoslovčanstvo noče dobrega Srba v nasprotju z dobrim Hrvatom, temveč dobrega Srba, ki je ob-

enem tudi dober Hrvat in dober Slovenec in ki je v sebi pomiril in spravil v popolno harmonijo interese srbstva, hrvatstva in slovenstva. Tako popolno jugoslovanstvo ni proti srbstvu, hrvatstvu in slovenstvu, temveč te trojne interese med seboj pomirja in združuje, jih zliva v enotni jugoslovanski interes. Pravi Jugoslovan zato ne taji hrvatstva, srbstva in slovenstva, temveč se, n. pr. Hrvat, trudi, da ima isto pojmovanje in razumevanje tako za srbstvo kakor za slovenstvo. Samo takó pojmovano jugoslovanstvo daje absolutno celoto in ustvarja neusahljiv vrelec za vsako nacionalno prizadevanje in zgodovinsko ustvarjanje. Taki pogledi na jugoslovanstvo pa zahtevajo medsebojno razumevanje in spoznavanje, ker brez tega ni mogoče pojmovati celote.

Velja Popović je svoj programatični govor končal z besedami: »Ne more biti pravi državnik in ne more voditi ali govoriti v imenu tega ali onega dela naroda tisti, ki je poln sovraštva do drugih delov naroda in zle volje do celote. Ta ne ruši samo celote, temveč uničuje prav tisti del, o katerem misli, da mu služi, zakaj vsi deli se morajo razvijati in srečno živeti samo v narodni celoti.«

Vodilna misel ministra Popovića je, da je podreditev srbstva, hrvatstva in slovenstva jugoslovanski celoti nujnost za zdrav razvoj naše državne misli. Le tedaj, če vidi vsak državljan v naši državi nacionalno enoto, je ta ideja šele zadosti močna, da ohrani državo pred zunanjimi sovražniki, ter ustvari pravično gledanje na potrebe in zahteve posameznih njenih delov.

Govor min. drja Jankovića je važen, ker obravnava socialne funkcije naše države. V njem je zastopano stališče, da je politična demokracija mrtva in da se v Evropi ustvarja nova demokracija na ekonomski podlagi. Zato tudi pravi: »Nova demokracija je ekonomska. Ona predstavlja organizirano človeško gospodarstvo na podlagi temeljne pravice človeka do zadostnega kosa kruha, do svobode in pravice dela ter do pošteno in primerno plačanega zaslужka, skratka na osnovi pravice, ki je dana od Boga vsakemu človeku:

pravice do kruha. Vsakemu državljanu se mora zagotoviti gospodarska neodvisnost in svoboda, da bi v organiziranih svojih gospodarskih in socialnih korporacijah mogel sebe usposobiti in si zagotoviti pravico do kruha, do dela, ter tako skrbeti za gospodarsko bodočnost svoje družine. Minister vidi v zadrúžništvu tisto obliko, ki naj nadomesti v današnji pretežno kmečki državi dosedanje kapitalistične oblike. Zadrúžna ideja je miroljubna, solidarična in humanitarna ter predstavlja krščanski ideal v reševanju osnovnih družabnih problemov. Zadrugarstvo pomirja največja nasprotstva v ekonomskem življenju s tem, da pretvarja proizvajalca v potrošača, dolžnika v upnika ter obratno; zadrugarstvo predstavlja v splošnih družabnih odnošajih popolno antitezo revoluciji in diktaturi enega razreda. Zadrugarstvo pomirja spopade in izravnava navidezno nasprotno tendence. V gospodarsko močnem kmečkem stanu vidi minister pogoje za uspešen razvoj naše države; zato zahteva splošno organizacijo kmetkega stanu.

S. L.

Ob razstavi »Jugosloveni v inozemstvu« v Pragi

12. marca se je v okviru jugoslovanskega meseca otvorila v konferenčni dvorani Československé tiskové kanceláře v Pragi razstava »Jugosloveni v inozemstvu«, ki sta jo priredili praška sekcija Českoslovaško-jugoslovanske lige in ljubljanska akademska podružnica Ciril Metodove družbe. Razstavljeni so zemljevidi, diagrami, slike, knjige, časopisi, narodne noše in vezenine ter veliko drugega materiala, ki na nazoren in poučen način prikazujejo obiskovalcem življenje in organizacijo Jugoslovanov zunaj naše države.

Ob tej priliki je praški odbor Českoslovaško-jugoslovanske lige izdal lično knjižico »Jihoslované, jimž se národnostních práv nedostalo« (Osud ¼ milionu Slovinců a Chorvatů v Italii, Rakousku a Mad'arsku), v kateri se s slikami in besedo prikazuje težki položaj naših narodnih manjšin v treh sosednih državah.

To knjižico dopolnjuje ponatis član-

ka »*Otázka menšin mezi Itálií a Jugoslavií*« iz 2. številke »Československo-jihoslovenské revue« iz leta 1930., ki vsebuje poleg drugega tudi statistični pregled o narodnosti v Julijski Krajini leta 1910. Italijanska krajevna imena bi tako v besedilu kakor na sliki lahko izostala, posebno, ker so večinoma napačno tiskana.

Posebno zanimiv pa je kratek pregled »*Jihoslované za hranicemi*«, ki ga je založila praška češkoslovaško-jugoslovenska liga in ki na bornih štirih straneh nudi številni pregled vseh Jugoslovanov v inozemstvu z jedrnatim, a jasnim komentarjem. Iz tega pregleda izvemo, da je vseh Jugoslovanov zunaj naših državnih mej 2,182.000, t. j. 14% vseh Jugoslovanov sploh.

Kot narodna manjšina jih živi v Italiji preko 600.000, v Avstriji 135.000, in sicer 90.000 na Koroškem in 45.000 na Gradiščanskem, na Madžarskem 80.000 (madžarska poveljna uradna statistika navaja 36.858 Hrvatov, 23.017 Bunjevcev, 17.131 Srbov in 6.087 Slovencev), v Rumuniji (na nekdanjem ozemlju Ogrske kraljevine) 50.000, v Grčiji 170.000 (Narodna enciklopedija jih navaja 300.000, toda na tem ozemlju je težko ločiti med Srbi in Bolgari). Velika je tudi jugoslovenska manjšina v Albaniji. Pregled šteje pod manjšine tudi Jugoslovane, ki bivajo v Češkoslovaški republiki, v Turčiji in v Rusiji.

V ostali Evropi pa biva veliko Jugoslovanov v inozemstvu tudi kot izseljenci (po večini kot industrijski delavci), tako v Nemčiji (v glavnem na Westfalskem) okoli 50.000, v Franciji 30.000, v Belgiji 23.000, na Češkoslovaškem okoli 12.000 (od teh pa je le 3.000 jugoslovenskih državljanov), na Holandskem 3.000, v Luksemburgu 5.000, v Rusiji okoli 4.000 Jugoslovanov (od teh 1.500 jugoslovenskih državljanov, ostali so ruski državljanji, po večini srbski kolonisti iz turških vojn v letih 1750—60.) Razen tega živi v severno evropskih državah še okoli 25.000 Jugoslovanov.

Zunaj Evrope je največ Jugoslovanov v Ameriki, in sicer v Združenih državah Severne Amerike 615.000, v Kanadi 40.000, v Srednji Ameriki 4000 (in sicer v Me-

hiki 3000, ostali pa na Kubi, v Guatemali, Hondurasu in San Salvadoru) v Južni Ameriki: v Argentini 120.000, v Braziliji 50.000, v Čileju 16.000, v Urugvaju 5.000, v Paragvaju 2.000, v Peruju 1.500 in v Boliviji 1.200.

Tudi v Aziji jih je razmeroma veliko, in sicer preko 100.000 v Turčiji. (To so predvsem potomci jugoslovenskih muslimanov, ko so tja bežali po okupaciji Bosne in Hercegovine). Sicer živi v Aziji še 2000 Jugoslovanov v Perziji in posamezniki v Siriji in na Kitajskem.

V Avstraliji in na Novi Zelandiji jih je okoli 15.000.

Najmanj Jugoslovanov je v Afriki, namreč okoli 4000, od teh jih živi 3000 v Egiptu, ostali pa v južnoafraški uniji in v Rodeziji. L. Č.

O monopolizaciji šolskih knjig

Natečaj za sestavo učbenikov za predmete iz nacionalne skupine, ki ga je ob koncu januarja razpisalo ministrstvo prosvete, je vzbudil v naši javnosti gibanje, ki po svojem obsegu, še bolj pa po svoji obliki silno škoduje ugledu šole. Radi tega smatramo za potrebno, da postavimo problem v pravo luč, zlasti ker ga skušajo nekateri izrabljati v politično-tendenčne namene, češ da je slovenščina zopet v nevarnosti.

Predvsem moramo ugotoviti, da gre pri tem za dva različna problema: za monopolizacijo šolskih knjig in za natečaj sam.

Prvi je predvsem gospodarski problem, ki ima kot tak dvojno lice, namreč glede na prodajalca in glede na kupca. Ta problem v naši banovini ni bil tako pereč, zato pa tembolj v nekaterih drugih delih naše države, kjer se je zdravo načelo prostega tekmovanja razpaslo v naravnost umazano konkurenco, ki je bila v škodo staršem in šoli. Dijaki so si morali pri prehodu z ene šole na drugo nabavljati po večini nove knjige, skoro vsako leto je prinašalo novo izdajo tega ali onega učbenika, tako da so bili starši materialno silno obremenjeni. Reden potek, zlasti pa koordinacija pouka na raznih šolah je bila otežkočena. Starši bodo

torej poenotenje učnih knjig samo pozdravili, posebno ker bodo pri večji nakladi tudi cene primerno nižje. Da bi pa bile knjige, kakor nekateri trdijo, v monopolu morebiti celo dražje, o tem ne more biti govora. Kar se tiče založnikov knjig, ni treba, da se zanje še posebej brigajo profesorji, saj so tiskarji in knjigarji tako dobro organizirani, da bodo sami znali braniti svoje pravice in da ni treba strašiti z nevarnostjo, da bodo zaradi monopolizacije šolskih knjig knjigarne primorane prenehati tudi z izdajanjem nešolskih knjig.

Za našo banovino ima ta problem v toliko svojo posebnost, kolikor gre za tisk slovenskih knjig. Iz praktičnih razlogov bi bilo priporočljivo, da se slovenske knjige tiskajo v slovenski tiskarni. Ta zahteva pa nikakor ni v nasprotju z monopolizacijo učnih knjig. O tem se je že pred časom razpravljalo v profesorjskih krogih. Za dravsko banovino bi se izvršitev monopola lahko poverila banovinski zalogi šolskih knjig, ki bi kakor doslej zaposlovala razne tiskarne.

Pripomniti pa moramo izrečno, da je za sedaj razpisan natečaj samo za učne knjige iz nacionalne skupine, za ostale knjige veljajo še dalje dosedanje določbe.

Kar se tiče drugega problema, namreč natečaja samega, se je po nepotrebnem vzdignil krik, češ da se nameravajo odpraviti slovenske učne knjige. V tem pogledu so grešili predvsem naši listi, ki so pri objavi natečaja izpustili odstavek, ki pravi:

»Za šole v dravski banovini morajo biti slovnice in čitanke spisane v slovenskem jeziku. Slovnice morajo obsegati gradivo, ki ga določa program. Sicer pa veljajo glede obdelovanja in metode isti pogoji kakor za srbohrvatske slovnice in čitanke.«

Pristojna oblast je dala še pojasnilo, da naj bodo predpisani članki srbskih in hrvatskih avtorjev v slovenskih čitankah v slovenskem prevodu, ker se v dravski banovini srbohrvaščina itak poučuje po 2 tedenski uri v vseh razredih nižje gimnazije. Za čitanke v šolah izven dravske

banovine pa natečaj izrečno zahteva, da morajo vsebovati določeno število slovenskih beril v izvorniku, tako da se bodo učenci teh šol seznanili z glavnimi osnovami slovenskega jezika. Natečaj pa bi se moral dopolniti z razpisom nagrad za sestavo učnih knjig za srbohrvaščino v nižjih razredih gimnazije v dravski banovini. Kar se tiče ostalih knjig za predmete iz nacionalne skupine, tudi ne more biti govora, češ da naj ne bi bile pisane v slovenskem jeziku. Za zemljepis in zgodovino bodo sicer za vso državo enotne knjige, toda za dravsko banovino v slovenski redakciji. Za obširnejše obravnavanje krajevnih prilik se prepušča, seveda v primernih mejah, prosta roka učitelju. Tudi glede teh knjig zahteva natečaj še neko dopolnilo. Razpisati bi se moral namreč natečaj tudi za knjige iz narodne zgodovine za višje razrede.

Kar se tiče knjige o zgodovini jugoslovenske književnosti, je natečaj premalo jasen. Natečaj sicer izrečno določa, da mora biti učbenik za ta predmet sestavljen tako, da ustreza v vsakem oziru načelom, izraženim v učnem programu za narodni jezik in književnost, in da mora vsebovati vse pisce, ki jih predvideva novi učni načrt. Ker je v tem predmetu učni načrt za šole v dravski banovini različen od učnega načrta za ostale banovine, je naravno, da dobijo slovenske srednje šole drugačno knjigo za zgodovino jugoslovenske književnosti. Natečaj pa tega izrečno ne poudarja. V tem pogledu ga bo treba dopolniti.

Prigovori, da bi bil z natečajem ogrožen slovenski jezik, so tedaj docela neutemeljeni. Obratno: z določbami natečaja se bodo tudi ostali jugoslovanski srednješolci brez izjeme seznanili s slovenščino in bogastvom njene literature v veliko večji meri kakor dosedaj. Ne torej za odpravo slovenskih učnih knjig, gre za vsebino in za duha, ki naj bo v novih učbenikih.

Namen natečaja je, da se ob plemenitem tekmovanju spišejo učne knjige, ki bodo vzbujale v mladih srcih zavest, da je naša velika domovina Jugoslavija prav tako v nevarnosti, če ji grozi sovražnik tam doli ob Kajmakčalanu ali pa tu pri nas

na vrhovih Julijskih Alp ali na Kozjaku, in da je zanjo prav tako usodno, če posega neprijatelj po naših krških jadranskih otokih ali po plodnih ravninah širnega Podunavja. Učne knjige morajo kazati ravno jugoslovensko linijo. Pisane morajo biti tako, da bodo utrjevale v mladini vero v bodočnost našega naroda in države. Podčrtavati morajo, da je regionalizem največja zavora našemu političnemu napredku in da so separatistične težnje uničile svobodo Srbov, Hrvatov in Slovencev, medtem ko sta enotnost in edinstvo naroda in države najboljše jamstvo za obstoj in razvoj Jugoslovenov.

Neutemeljena je tudi bojazen, da bi se s poenotenjem knjig odpravilo zdravo tekmovanje med sestavljalci knjig. Vsaj glede slovenskih učnih knjig bo baš obratno. Kajti spričo ožjega knjižnega trga se je le nerad kdo lotil sestave učne knjige za predmet, za katerega je bila že druga knjiga v rabi, ker je le težko dobil založnika za tako konkurenčno knjigo. Z natečajem je prenehal monopol te ali one osebe, oziroma kakega krožka za sestavljanje učnih knjig. Natečaj razpisuje več nagrad. Verjetno je torej, da bo konkuriralo več pisateljev. Kajti konkurent bo imel tudi v primeru, da njegova knjiga ne bi bila izbrana, mnogo več upanja kakor doslej, da njegov trud ne bo zaman. Šele z natečajem dobimo tedaj Slovenci tako zaželeno zdravo konkurenco. Natečaj bo vzpodbudil k delu marsikoga, ki je stal doslej ob strani, ostali pa se bodo morali bolj ozirati na obstoječe predpise, če bodo hoteli konkurirati. S tega vidika moramo tedaj natečaj le pozdraviti.

Natečaj pa moramo še posebej pozdraviti iz nacionalno-vzgojnih ozirov, ker izrečno poudarja, kar se tiče narodnega jezika:

»da se mora poleg literarnih ozirov upoštevati tudi to, da izbrana berila polvoljno vplivajo na moralo in značaj, da vzbujajo višja človečanska in altruistična čustva, socialno zavest in čut dolžnosti, da dvigajo samozavest in utrjujejo voljo

in značaj, predvsem pa, da vzbujajo in jačajo ljubezen do domovine in naroda.« a kar se tiče narodne zgodovine:

»da se morajo predvsem podčrtavati prizadevanja našega naroda pri ustvarjanju skupne države, razvijati visoka zavest o nacionalnih nalogah in ustvarjati prepričanje, da so centripetalni napori dovedli domovino do moči in veličine, medtem ko so centrifugalne težnje vedno pokazale negativne rezultate.« L. Č.

Lilek Em.: Anklagen gegen die barbarischen Verfolgungen der Kroaten und Slovenen in Italien. (Samoza-ložba, Celje 1935.)

Skromna po obliki, toda tembolj pri-srčna po vsebini je ta knjižica, ki jo je spisal nadosemdesetletni profesor v pok., vladni svetnik Emilian Lilek. Usoda naših bratov na Primorskem mu morda ni neposredno tako dobro znana kakor usoda naših bratov na Koroškem, ki mu je silila v pero težke obtožbe proti avstrijski vladi. Radi tega pa ni morda manj globoko občutil vse boli naših bratov, ki so ostali onstran naše zapadne meje. Iz knji-žice govori upravičena ogorčenost proti zatiranju našega naroda, katero podpi-rajajo v boju proti Slovincem in Hrvatom tudi katoliške cerkvene hierarhije. Zadnje poglavje knjižice obravnava neprijatelj-sko razpoloženje zapadne sosede proti naši državi in našemu narodu. Izkušnje zadnjih let nas uče, da nimamo pričako-vati od nikogar in od nikoder pomoči našim bratom. Tudi Lilekova knjižica, ki jo je narekovala najčistejša ljubezen do našega naroda, ne bo v tem pogledu veliko dosegla. Pač pa bo temu ali one-mu nevernemu Tomažu odprla oči in s tem pripravila potrebno razpoloženje za izpremembo na boljše. Saj pravi pisec sam, da bo pravična Klio storila to, česar noče storiti kulturna Evropa. Knji-žico toplo priporočamo prav vsem, po-sebno pa tistim, ki nimajo dovolj prili-ke, da bi se po mnogobrojnih virih sproti informirali o usodi naših bratov onstran mejā. L. Č.

Gospodarska avtarkija in vojaška pripravljeno Italije

V zvezi z vojnimi pripravami proti Abesiniji so izdale italijanske oblasti dva razglasa, ki po svoji vsebini nujno zahtevata, da se ob njih nekoliko pomudimo. Enega je izdala 16. februarja vrhovna komisija za obrambo, drugega pa 26. februarja podtajništvo za tisk. S tem drugim razglasom hoče Italija, kakor svoječasnó Viljem II., zarožljati s sabljo in prestrašiti morebitne sovražnike na evropski celini, ki bi hoteli izrabiti zapletljajev v vzhodni Afriki. Radi tega oznanja urbi et orbi, da so fašistični zakoni raztegnili vojaško obveznost na vse moške od 18. do 55. leta, tako da Italija lahko mobilizira 37 razredov z efektivno vojaško silo od 7 do 8 milijonov mož. S tem je fašistična Italija samo potrdila dejstvo, da je postala vojaška država. Mussolini sam je že lani v najostrejši obliki zavrnil fašistične liste, ki so hoteli nekoliko omiliti njegove besede, s katerimi je proglasil Italijane za »nazione militare«, in so poročali o Italijanin kot »nazione militaristica«. Da ne gre tu samo za besedičenje, temveč za dejansko stanje, pričajo takozvani predvojaški tečaji, ki so strogo obvezni za vse mladeniče pred vojaško dobo, priča strogo vojaška vzgoja šolskih otrok od 6. leta dalje v balilskih organizacijah, še bolj pa vzgoja fantičev v vrstah fašistične avantgarde. O tem pa govori posebno jasno tudi teoretični in praktični pouk o vojaških vedah, ki se je uvedel to leto/obvezno za vse dijake v nižje in višje oddelke srednjih šol in vseučilišč. Dijaki srednjih šol ne morejo preiti v višji razred in ne morejo delati zrelostnega izpita, ako ne predložijo spričevala o uspešno dovršenem tečaju za »vojaško kulturo«. Enako se tudi visokošolci ne dopuščajo k diplomskim in doktorskim izpitom, če niso z uspehom dovršili vojaškega tečaja.

Po poročilih fašističnih listov se je Italija v zadnjih letih tudi glede tehnične priprave za vojno silno izpopolnila, tako da bi v primeru vojnih zapletljajev »presenetila ne samo sovražnika, temveč tudi same Italijane.«

Po razglasu vrhovne komisije za obrambo pa je Italija v zadnjih letih z raznimi ukrepi baje dosegla tudi popolno gospodarsko avtarkijo, tako da bi v primeru vojne ne bila navezana na uvoz sirovin in proizvodov od zunaj, temveč bi z lastnimi domačimi pridelki in izdelki bila kos vsaki potrebi. S tem je hotela Italija pobiti splošni očitek, da je uboga na sirovinah in radi tega manj svobodna v svojih ukrepih.

Po poročilih omenjene komisije bi domača produkcija v vojnem času popolnoma krila potrebe živil, to je pšenice, riža in turščice in drugih žitnih vrst. Le glede mesa niso še dosegli zaželenih uspehov. Toda tudi glede žitnih pridelkov se utegne komisija močno varati, kajti predobro znani so težki napor, s katerimi so skušali i z nagradami i s kaznimi doseči kar najboljše uspehe. Kljub vsemu hvalisanju v najbolj bombastični formi, kakor je običajno pri vseh fašističnih akcijah, so bili uspehi raznih žitnih in riževih bitk zelo skromni. Še bolj skromni pa bodo v vojni, ko bodo poljedelci pod orožjem in bo manjkalo delovnih moči.

Po izjavah komisije je Italija baje tudi že sposobna, da se v vojnem času popolnoma osvobodi uvoza mineralnih olj in da zadosti vse potrebe z domačimi izdelki. Že za najbližjo bodočnost pričakujejo, da bodo iz domačih poljskih pridelkov in rudnin lahko izdelali »nacionalno kurivo«. Mineralna olja za mažo pa bodo nadomeščali z ricinovim, oljčnim in asfaltskim oljem. Da pa niso vojaški krogi tako prepričani o porabnosti tega »nacionalnega kuriva« bodočnosti, priča zakon, ki je pred dobrim letom izšel in je trgovcem z mineralnimi olji naložil najtežje pogoje, da bi se tako ustvarila čimvečja zaloga importiranega olja in da bi bila ta zaloga radi varnosti primerno porazdeljena po vsej državi.

Manj utemeljena je gotovo tudi trditev komisije, da ima Italija znatne zaloge najpotrebnejših kovinskih rud, kakor železa, cinka, svinca, aluminijsa. Resnično so te zaloge razmeroma skromne in najvažnejše ležijo vse v mejnem ozemlju. Tako dobivajo železo na Elbi, cink na

Sardiniji, svinec v Rablju in aluminij (boksit) v Istri. Verjetno pa je, da si je sedanji fašistični režim po korporativnem ustroju preskrbel znatno zalogo teh kovin, seveda z uvozom od zunaj.

Na večje uspehe se vsekakor lahko sklicuje komisija glede izkoriščanja vodnih sil. Z belim premogom so v marsikateri tehnični panogi nadomestili črni premog, ki ga Italija skoro popolnoma pogoša. Manj verjetno pa je, da bi lahko krila potrebo premoga z revnimi domačimi ležišči ali pa s slabim lignitom.

Od raznih načinov, po katerih se sedaj v drugih državah že pridobivajo dušičnate snovi, si pa obeta komisija kritje domačih potreb takih snovi.

Komisija razglša tudi, da je Italija že neodvisna od inozemstva glede tekstilnih izdelkov, v isti sapi pa prorokuje bodočnost italijanski konoplji.

Komisija bi lahko navedla še marsikaj, kar je Italija ukrenila, da se pripravi za morebitno vojno. Omenila bi lahko odredbe glede pekarn, ki očitno služijo le vojnim namenom, ali strogo kontrolo, ki jo vodi glede vseh, tudi najmanjših motorjev in drugih strojev, ki bi utegnili koristiti vojni industriji, ali pa zgradbo velikih potniških ladij v zadnjih letih, kakor Vulkanije, Saturnije in dr., ki so tako zgrajene, da se z lahkoto pretvorijo v pomožne vojne ladje. Menda je ni panoge človeškega življenja, ki je

ne bi bila fašistična Italija prikrojila v vojne namene. S kakšnim uspehom seveda, o tem nam bo lahko pričala samo izkušnja.

L. Č.

Zveza društev za DN

je na svojem zimskem zasedanju, ki se je pričelo 3. marca t. l., sprejelo tudi nekaj sklepov glede manjšinske zaščite. Manjšinska komisija je sprejela med drugim sklep o zboljšanju obstoječega manjšinskega sistema. Sklenila je, da ostane zvesta svojemu že iznešenemu in sprejetemu predlogu o posplošenju manjšinske zaščite potom raztegnitve manjšinsko-pravnih obveznosti na vse države članice DN in o ustanovitvi stalne manjšinske komisije pri DN. Da bi pa že med tem prišlo do dejanskega zboljšanja manjšinske zaščite, predlaga komisija posplošenje zaščite »človeških pravic« in njih raztegnitev na etnično področje. Komisija predlaga tudi ustanavljanje nacionalnih in internacionalnih privatnih manjšinskih organizacij, ki naj bi med drugim imele tudi to nalogo, da bi proučevale manjšinske pritožbe, še preden bi se te odposlale na pristojna uradna (nacionalna ali internacionalna) mesta. Poseben manjšinski pododbor manjšinske komisije ima nalogo izdelati podroben načrt te organizacije do prihodnjega zasedanja, ki bo v Bruslju še tekom letošnjega leta.

Dr. B. V.

Glasovanje. Angleško društvo za Zvezo narodov je priredilo glasovanje o sledečih vprašanjih: ali naj Britanija ostane član Z. N. (97% za); ali naj se oborožitev zmanjša s pomočjo mednarodnega sporazuma (93%); ali naj se ukine nacionalna aviacija potom mednarodnega sporazuma (86% za); ali naj se prepove zasebna trgovina z orožjem (94% za); ali naj druge države pomagajo napadeni z gospodarskimi ali z vojnimi sredstvi (94 oz. 71% za). Kakšen bi bil pač izid glasovanja po najnovejših dogodkih?

Napoleon in intelektualci. Bonaparte je nekoč dejal svojemu bratu Jožefu: »Vi preveč občujete z literati in učenjaki. To so kokete, s katerimi je treba galantno občevati, o katerih pa ne smemo nikdar misliti, da bi jih naredili za svojo ženo ali svojega ministra.« — Kratko, pa precizno.

Predsednik Slovenske matice in Slovenci. »Sernci so izhajali iz Slovenske Bistrice in po njih žilah se je menda pretakala tudi keltska kri; odtod je bila najbrže tista odločnost, ki je navdajala Janka Sernca. Pravilno je trdil Josip Vošnjak, da je ta potrebna lastnost le redka prikazen pri Slovencih. Naše prekletstvo je podrejena (subalternna) miselnost, da smo mehki in podkupni navzgor, a trdi in maščevalni navzdol.« — Dr. Dragotin Lončar, Sodobnost 1935.